

ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΙΕΡΑΣ ΣΥΝΟΔΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἔτος 60 – Τεύχος 6

Ἰούνιος 2011

ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑ του Μακ. Αρχιεπισκόπου Αθηνών και πάσης Ελλάδος κ. ΙΕΡΩΝΥΜΟΥ

ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ: Κλάδου Εκδόσεων τής Ἐπικοινωνιακῆς καί Μορφωτικῆς
Ἑπιτηρείας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος

ΕΚΔΟΤΗΣ: Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Κηφισίας κ. Κύριλλος

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΣΥΝΤΑΞΗΣ: Ἀλέξανδρος Ἰ. Κατσιάρας

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ 2010 ΜΕ ΕΝΙΑΥΣΙΑ ΘΗΤΕΙΑ: π. Δημήτριος Τζέρπος, π. Σωφρόνιος Γκουτζίνης, π. Νεόφυτος Ραφαηλίδης, π. Γεράσιμος Ζαμπέλης, π. Ἀθανάσιος Γρίκας καί ὁ κ. Παναγιώτης Σκαλτσῆς, – ΥΠΕΥΘΥΝΗ ἸΛΗΣ: Λίτσα Ἰ. Χατζηφώτη. – ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: Χαράλαμπος Κωστόπουλος – ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ ΚΕΙΜΕΝΩΝ: Λίτσα Ἰ. Χατζηφώτη, Κων. Χολέβας καί Βασίλειος Τζέρπος. – ΣΤΟΙΧΕΙΟΘΕΣΙΑ - ΕΚΤΥΠΩΣΗ - ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ: Ἀποστολική Διακονία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. Ἑπεύθυνος Τυπογραφείου: Ν. Κάλτζιας, Ἰασίου 1 – 115 21 Ἀθήνα, Τηλ.: 210-7272.356 – Fax 210-7272.380. Τιμὴ τεύχους 1 € (γιά ὅσους δέν τό δικαιούνται δωρεάν).

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ:

Ἰωάννου Γενναδίου 14, 115 21, ΑΘΗΝΑ Τηλ: 210 72.72.253, Fax: 210 72.72.251

e-mail: efimerios@ecclesia.gr

Ἐξώφυλλο: Ἔργο τοῦ Π. Τέτση (λεπτομέρεια).

Τὸ Περιοδικό «Ἐφημέριος» δέν εὐθύνεται γιὰ τὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα τῶν ἀρθρογράφων του.

ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ

Έτος 60

Ίούνιος 2011

Τεύχος 6

Περιεχόμενα

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΚΑΤΣΙΑΡΑ	
Είσοδικόν	3
ΕΛΕΝΗΣ ΒΛΑΧΟΠΟΥΛΟΥ	
Ίστορική καί αισθητική θεώρηση τῶν ιερατικῶν καί λειτουργικῶν ἀμφίων καί πέπλων τῆς Ἐκκλησίας μας	4
ΠΡΕΣΒ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΙΟΥ	
Πῶς κατανοεῖται ἡ θεοφάνεια στή βάπτισι τοῦ Χριστοῦ;	8
ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ Ι. ΣΚΑΛΤΣΗ	
Ὁ ἱερός Αὐγουστῖνος στό ἀγιολόγιο καί τήν ὕμνογραφία τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας	9
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΚΑΡΙΩΤΟΓΛΟΥ	
Τό ὕλικό τῆς κατήχησις	14
ΠΡΩΤ. ΑΝΤΩΝΙΟΥ ΠΙΝΑΚΟΥΛΑ	
Ὁ «αὐτοσχέδιος λόγος» τοῦ Π. Τρεμπέλα	16
ΠΡΩΤ. ΣΩΤΗΡΙΟΥ Ο. ΑΘΑΝΑΣΟΥΛΙΑ	
Σύγχρονες μορφές Ἀρειανισμοῦ	20
ΠΡΩΤ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΚΑΛΛΙΑΝΟΥ	
Ἵπομονῆς θητεία	22
ΝΙΚΟΛΑΟΥ Κ. ΔΡΑΤΣΕΛΛΑ	
Μνήμη Μάρθας καί Μαρίας τῶν ἀδελφῶν τοῦ Λαζάρου	24
Ἐπικοινωνία	27
Ἡ Βιβλιοθήκη τοῦ Ἐφημερίου	29
Βιβλιοπαρουσίασι	30
Μηνολόγιο	32

«Σάν σήμερα, λοιπόν, πού συμπληρώνεται, ὅπως κάθε χρόνο, ἡ περίοδος τῆς Πεντηκοστῆς, αὐτήν τήν ὥρα, ἀφοῦ εἶναι πλέον ἡ τρίτη ὥρα τῆς ἡμέρας, πραγματοποιήθηκε ἡ ἀπερίγραπτη χάρη. Ἐπανῆλθε δηλαδή στούς ἀνθρώπους τό Πνεῦμα, τό ὁποῖο εἶχε ἀπομακρυνθεῖ ἀπό αὐτούς, ἐπειδῆ εἶχαν μεταβληθεῖ σέ σάρκα. Μέ τήν βίαιη ἐκείνη πνοή, ὅλες οἱ πνευματικές δυνάμεις τῆς πονηρίας καί ὅλα τά ρυπαρά δαιμόνια διασκορπίστηκαν στόν ἀέρα καί ὅσοι βρίσκονταν στό ὑπερῶν, μέ τήν κάθοδο τοῦ Πνεύματος μέ μορφή φλόγας, ἀπέκτησαν δύναμη θεία. Διότι δέν εἶναι δυνατόν νά γίνει κανείς μέτοχος τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἄν δέν ζεῖ σύμφωνα μέ ἐκείνη τή ζωή στό ὑπερῶν. Ὅσοι, λοιπόν, ἔχοντας τόν νοῦ στραμμένο πρός τά ἄνω καί μεταθέτοντας τούς ἑαυτούς τους ἀπό τό πολίτευμα τῆς γῆς σ' ἐκεῖνο τοῦ οὐρανοῦ ὡς κάτοικοι τοῦ ὑπερώου τῆς ὑψηλῆς πολιτείας, μετέχουν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος».

Ἁγίου Γρηγορίου Νύσσης,
Λόγος Περί τοῦ Ἁγίου Πνεύματος,
Εἰς τήν Πεντηκοστήν, PG 46, 696, 10,
Μεταφορά στή νεοελληνική Λ.Ι.Χ.

Σεβαστοί πατέρες,

«Ιστορική και αισθητική θεώρηση τῶν ιερατικῶν καί λειτουργικῶν ἀμφίων καί πέπλων τῆς Ἐκκλησίας μας» τῆς Δρος Βυζαντινῆς Ἀρχαιολογίας κ. Ἐλένης Βλαχοπούλου, διδάσκουσας στήν Ἀνωτέρα Ἐκκλησιαστική Ἀκαδημία Θεσσαλονίκης, φιλοξενοῦμε στό τεῦχος αὐτό στή στήλη *Προσόμοια*. Ἡ γράφουσα σημειώνει, μεταξὺ ἄλλων, τό τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου, ὅτι ζητούμενο σχετικά μέ τά ἄμφια δέν εἶναι «ἡ πολυτέλεια τῶν ἱματίων ἀλλ' ὁ τῆς εὐλαβείας καλλωπισμός», παρατήρηση πού εἶναι πολύ ἐπίκαιρη καί πρέπει νά τύχει τῆς δέουσας προσοχῆς. Ὁ π. Κωνσταντῖνος Παπαθανασίου στή στήλη *Τίνα μέ λέγουσι οἱ ἄνθρωποι εἶναι;* ἐξηγεῖ «Πῶς κατανοεῖται ἡ θεοφάνεια στή βάπτισις τοῦ Ἰησοῦ», ὁ καθηγητής κ. Παναγιώτης Σκαλιτῆς, μέ τήν εὐκαιρία τῆς μνήμης του, ἀναφέρεται στή στήλη *Πρός Ἐκκλησιασμόν* στό θέμα «Ὁ ἱερός Αὐγουστῖνος στό ἀγιολόγιο καί τήν ὑμνογραφία τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας» καί ὁ κ. Ἀλέξανδρος Καριώτογλου στή στήλη *Πρός Κατήχησιν* ὑπογραμμίζει τό βασικό «Ἰλικό τῆς κατήχησης», πού εἶναι ἡ γνώση τῆς πατρῴας παράδοσης τῶν κατηχομένων.

Μέ τήν ἱστορία τοῦ κηρύγματος, καί συγκεκριμένα μέ ἕναν ξεχωριστό ἀντιπρόσωπό του, τόν ἀείμνηστο καθηγητή Π. Τρεμπέλα, ἀσχολεῖται στό τεῦχος αὐτό ὁ π. Ἀντώνιος Πινακούλας στή *Διακονία τοῦ Λόγου*. «Σύγχρονες μορφές Ἀρειανισμοῦ» καταγράφει στή στήλη *Πρός Διάκρισιν* ὁ π. Σωτήριος Ὁ. Ἀθανασοῦλιας. Μέ τίτλο «Ἵπομονῆς θητεία» ὁ π. Κωνσταντῖνος Καλλιανός ἀφιερώνει στή μνήμη τοῦ μακαριστοῦ π. Εὐσεβίου Βίττη τή συνεργασία του, πού θά τήν βρεῖτε στή στήλη *Ἐφημεριακές Ἰχνηλασίες* καί στό *Συναξάριον* ὁ κ. Ν. Κ. Δρατσέλλας ξεκαθαρίζει τήν ἱστορική προσωπικότητα τῶν ἀδελφῶν τοῦ Λαζάρου Μαρίας καί Μάρθας, μέ τήν εὐκαιρία τῆς ἑορτῆς τῆς μνήμης τους αὐτόν τόν μήνα.

Στήν *Ἐπικοινωνία* δύο διαφορετικές ἐπίκαιρες ἐπισημάνσεις, στή *Βιβλιοθήκη* τοῦ *Ἐφημερίου* τίτλοι νέων ἐνδιαφερόντων βιβλίων, ἀξιόλογα βιβλία στή *Βιβλιοπαρουσίαση* καί νέα ἀπό τήν ἐνοριακή δραστηριότητα στό *Μηνολόγιο* μέ τήν φροντίδα ἀμφοτέρων τῆς κ. Λίτσας Ἰ. Χατζηφῶτη.

Περιμένουμε καί τήν δική σας συνεργασία.

Ἀλέξανδρος Κατσιάρας,
Διευθυντής Σύνταξης

Ίστορική και αισθητική θεώρηση τῶν ἱερατικῶν καὶ λειτουργικῶν ἀμφίων καὶ πέπλων τῆς Ἐκκλησίας μας

Ἐλένης Βλαχοπούλου

Δρος Βυζαντινῆς Ἀρχαιολογίας, διδάσκουσας στήν Α.Ε.Α.Θ

ΜΕΤΑ ΤΟ ΘΡΙΑΜΒΟ τοῦ Χριστιανισμοῦ στό ρωμαϊκό κράτος, τούς λιτούς τόπους λατρείας πολύ γρήγορα διαδέχτηκαν περίλαμπροι καὶ πολυτελεῖς ναοί, διακοσμημένοι μέ καθετί πού οἱ ἄνθρωποι ἀποδέχονταν ὡς πολύτιμο· βαθμιαία ὡς κύριο στοιχεῖο τῆς εὐλάβειας θεωρήθηκε ἡ μεγαλοπρεπῆς θεία λατρεία.

Συγκεκριμένα, ἀπό τόν 5^ο ἤδη αἰώνα καί ἐξῆς ἡ Ἐκκλησία ἄρχισε νά υἱοθετεῖ τήν πολυτέλεια στίς τελετές της καί νά ἐγκαταλείπει τόν ἀσκητισμό τῶν πρώτων Πατέρων, πού ἐπιζητοῦσαν ἀπλότητα καί ἀσκητικότητα βίου, ἀναπολοῦσαν τήν περίοδο τῶν διωγμῶν, ὅταν «τά τῶν Χριστιανῶν χαρίσματα ἀκριβέστερα ἦν» (Ἰωάννης Χρυσόστομος, *PG* 52, 621) καί ἀναζητοῦσαν μέ διάκριση, μέσῳ τῶν ἱερῶν τεχνῶν, τήν φιλοκαλία τῆς εὐσέβειας.

Χρυσοῦφαντα πορφυρά μεταξωτά ὑφάσματα, δωρεές κυρίως βασιλέων καί μελῶν τῆς ἀριστοκρατίας, χρησιμοποιοῦνταν πρωτίστως γιά τόν καλλωπισμό τοῦ σεπτοῦ Θυσιαστηρίου, τό ὁποῖο ἀντιτυπεῖ τή Θεία Δόξα. Τά πολύτιμα αὐτά ὑφάσματα, πού σπάνια ἔφεραν ἀγιολογικές παραστάσεις, ἐπειδὴ ἴσως ἡ Ὁρθόδοξη πρακτική δέν εἶχε υἱοθετήσει ἀκόμη τή χρήση τους μέσα στή Λειτουργία, ἄρχισαν στή συνέχεια νά καλύπτουν καί ἄλλα τμήματα τοῦ ναοῦ, ὅπως τό κιβώριο τῆς Ἁγίας Τραπέζης, τίς πύλες καί τά μεσοκιόνια διαστήματα τῶν κιονοστοιχιῶν. Τά ἄμφια ὅμως τοῦ κλήρου ἦταν ἀκόμη ἀπέριττα καί ἀδιακόσμητα, κυρίως λευκά. Ἀναφορές σχετικές μέ διακοσμημένα ἱερατικά ἄμφια εἶναι σπάνιες καί ἐμφανίζονται γιά πρώτη φορά τόν 9^ο αἰώνα (*PG* 100, 200c), ἀλλά μόνον τήν ἐποχή τῶν Παλαιολόγων, λόγω τῶν κειμηλίων πού ἔχουν διασωθεῖ, μπορεῖ νά διαπιστωθεῖ καί τό εἶδος τοῦ διάκοσμού τους, ὁ ὁποῖος δέν εἶναι πλέον ἐνυφασμένος, ἀλλά κεντημένος.

Ἡ τέχνη τῆς χρυσοκεντητικῆς ἐπιλέχθηκε ὡς ἐναλλακτική λύση ἀπέναντι στά πολυδάπανα πλέον ὑφαντά, ἀπό τόν 13^ο αἰώνα καί ἐξῆς, λόγω τῶν οικονομικῶν δυσχερειῶν τοῦ βυζαντινοῦ κράτους, ὅποτε υἱοθετήθηκε καί ἀπό τήν Ἐκκλησία γιά νά προσδώσει λάμψη καί κύρος στίς τελετές της. Χρησιμοποιήθηκε στή διακόσμηση τῶν τελετουργικῶν ἐνδυμάτων τῶν τριῶν βαθμῶν τῆς ἱερωσύνης, δηλαδή τῶν ἱερατικῶν ἀμφίων, μετά τήν ὀριστική τους διαμόρφωση ἀπό τόν 12^ο αἰώνα καί ἐξῆς ὡς καί τούς πρώτους μετά τήν Ἄλωση αἰῶνες (σάκκος, φαιλόριο, ὠμοφόριο, ἐπιτραχήλιο, ὀράριο, ἐπιμανίκια, ἐπιγονάτιο, μανδύας, μίτρα), τῶν καλυμμάτων τῆς ἁγίας Τραπέζης καί τῶν Τιμίων Δώρων ἢ λειτουργικῶν ἀμφίων (ἐνδυτή, ἀντιμήνσιο, ἐπι-

τάφιος, ἀήρ, δισκοποτηροκαλύμματα), τῶν διακοσμητικῶν πέπλων (πύλες, ποδέες, εἰκόνες, λάβαρα, νεκρικά πέπλα, κ.ἄ.) καί ἄλλων κατ' ἐξάιρεση χρησιμοποιοῦμενων χρυσοκεντημάτων (λέντια, ἐπώμια, προσκυνητάρια, σκηνές εἰκόνων κ.ἄ.).

Τά ποικίλα αὐτά ἄμφια καί πέπλα, ὡς ἀναπόσπαστο τμήμα τῆς Θείας Λατρείας, περιεβλήθησαν ἀπό πολύ νωρίς μέ διάφορους θεολογικούς συμβολισμούς. Χαρακτηριστικός εἶναι ὁ χειρισμός τους στά διάφορα λειτουργικά ὑπομνήματα τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, ὅπου γίνεται προσπάθεια νά προβληθοῦν μέ τρόπο ἀπτό οἱ δογματικές ἀλήθειες τῆς χριστιανικῆς πίστεως καί ἡ λειτουργική πράξη ν' ἀποβῆ ἡ συμβατική / μυστηριακή ἐκείνη πορεία πρὸς τήν “θεοπτίαν”, ἡ ὁποία κατέστη ἐφικτή χάρις στήν Ἐνσάρκωση τοῦ Θεοῦ Λόγου.

Ἔτσι καί διακοσμημένα τά ἱερατικά ἄμφια, κυρίως ὠμοφόρια, ἐπιτραχήλια, ἐπιμανίκια καί ἀργότερα οἱ σάκκοι μᾶς δίνουν μία ποικιλία παραστάσεων, πού συνδέονται μέ βασικά δόγματα τοῦ Χριστιανισμοῦ καί ἐμφοροῦνται ἀπό ἕναν ἔντονο χριστολογικό χαρακτήρα, ὅπως λ.χ. οἱ σκηνές τοῦ Δωδεκαῶρου. Στά ἐπιτραχήλια συναντῶνται ἐπίσης μεμονωμένες μορφές ἀγίων, προφητῶν, εὐαγγελιστῶν καί ἀποστόλων καί στά ὀράρια ἀγγέλων. Τά λειτουργικά πέπλα διακοσμοῦνται, συνήθως, μέ συναφοῦς περιεχομένου σκηνές, ὅπως λ.χ. ἡ Μετάδοση καί ἡ Μετάληψη τῶν Ἀποστόλων στούς ἄερες, παραστάσεις τοῦ Σταυροῦ περιβεβλημένου ἀπό τά ὄργανα τοῦ Πάθους στά ἀντιμήνια καί ἡ συμβολική εἰκόνα τοῦ νεκροῦ Ἰησοῦ στόν μεγάλο ἄερα – ἐπιτάφιο, δορυφορούμενου ἀρχικά ἀπό τίς ἀγγελικές δυνάμεις καί ἀργότερα ἀπό τά σύμβολα τῶν εὐαγγελιστῶν. Τίποτε δηλαδή δέν ἀπεικονίζεται τυχαῖα, τίποτε δέν εἶναι περιττό, ἀλλά ἐμφορεῖται πάντοτε ἀπό ἕνα δογματικό καί συμβολικό περιεχόμενο, μέ στόχο τή διακονία τῆς Πίστεως, ὅπως ἀκριβῶς συμβαίνει καί μέ τό εἰκονογραφικό πρόγραμμα ἑνός ναοῦ, τό ὁποῖο ἀποτυπώνεται καί σέ σάκκους τῆς ἐποχῆς, ὅταν αὐτοί ἀποστέλλονται ὡς διπλωματικά δῶρα, ἀλλά μέ σκοπό ἱεραποστολικό, λ.χ. οἱ δύο σάκκοι τοῦ πατριάρχου Φωτίου, σήμερα στό Μουσεῖο τοῦ Κρεμλίνου στή Μόσχα.

Γιά τό λόγο αὐτό ἡ χρυσοκεντητική, ὡς λειτουργική τέχνη πλέον, ἀντλεῖ τά πρότυπά της κυρίως ἀπό τή μνημειακή ζωγραφική, τίς φορητές εἰκόνες, τά εἰκονογραφημένα χειρόγραφα, δέχεται ἐπιρροές ἀπό τήν κοσμική διακοσμητική, τή μεταλλοτεχνία. Δέν γνωρίζει διάσπαση συνέχειας στή διάρκεια τῆς ὀθωμανικῆς κατάκτησης, ἀλλά ἀντίθετα ἀκτινοβολεῖ καί ἐξελίσσεται δημιουργικά. Καί τοῦτο, διότι τά χρυσοκεντήματα ἔχουν ταυτιστεῖ στό μυαλό τοῦ ἀπλοῦ ἀνθρώπου μέ τή λαμπρότητα τοῦ Βυζαντίου, τή λάμψη τοῦ ὁποίου προσπαθοῦν νά συντηρήσουν, μετά τήν Ἄλωση, ἄλλα κέντρα τῆς Ὁρθοδοξίας (Ρουμανικές χῶρες, Ρωσία), τά μεγάλα μοναστικά κέντρα (Ἁγίον Ὄρος, Μετέωρα, Σινᾶ) καί ἡ Μεγάλη Ἐκκλησία (τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο), πού διατηρεῖ τά προνόμιά της καί τά ἐπαυξάνει.

Στή συνέχεια παρακμάζουν καί αὐτά, ὅπως καί ἡ τέχνη τοῦ χρυσοκεντήματος γενικότερα, πού περιορίζεται σέ κακότεχνους ἐπιταφίους καί πύλες τοῦ ἐμπορίου, ἔργα προερχόμενα ἀπό τή Ρωσία καί τή Ρουμανία, καί ἀργότερα σέ βιομηχανοποιημένα προϊόντα τῶν ἱεροραφείων, εἰργασμένα χονδροειδῶς πάνω σέ βελούδο μέ

ζωγραφισμένα στερεότυπα πρόσωπα, τά όποια δέν έμπνέουν εϋλάβεια, άλλ' αντίθετα τραυματίζουν και άποπροσανατολίζουν τό καλό γούστο.

Πολύ πρόσφατα όμως, στά τέλη του 20^{ου} αιώνα, ή λάμψη τών παλαιότερων χειροτεχνημάτων, τών πιστών στή βυζαντινή παράδοση, δέν άφησε άσυγκίνητους τούς ανθρώπους εκείνους, οί όποιοι έχουν ως μοναδικό τους έργο νά ύπηρετούν ολοκληρωτικά και νά λατρεύουν άδιαλείπτως τόν Θεό, τούς μοναχούς δηλαδή και τίς μοναχές και ιδιαίτερα τίς τελευταίες, πού ξανάρχισαν, μετά άπό μακροχρόνια διακοπή, νά μιμούνται δειλά - δειλά τήν τέχνη αϋτή και νά διακοσμοϋν τά άμφια τής Όρθοδόξου Έκκλησίας, έπιβοηθούμενες άπό σύγχρονες τεχνικές μεθόδους. Έτσι φτιάχνουν είτε κεντήματα άμιγώς μηχανοποιημένα, μέ τή βοήθεια τών ποδοκίνητων ραπτομηχανών “Σίνγκερ”, είτε σύνθετα, όπου τά τμήματα τής σάρκας γίνονται στό χέρι, ένω οί μεγάλες έπιφάνειες τών έργων, τά διάφορα διακοσμητικά μέρη κ.λπ. μέ τή βοήθεια τής μηχανής. Τά άποκλειστικά χειροποίητα χρυσοκεντήματα γίνονται σέ έξαιρετικές περιπτώσεις διότι, όπως λένε οί σύγχρονοι τεχνίτες, τό χειροκέντητο είναι ιδιαίτερα δύσκολο, άσύμφορο χρονικά και ποσοτικά και έπιπλέον δέν πληρώνεται.

Παρά τίς φιλότιμες προσπάθειες τών κεντητών, οί ποδοκίνητες μηχανές, οί όποίες άν και άποδίδουν κεντήματα πολύ καλύτερης ποιότητας, σέ σχέση μέ τίς αϋτόματες ήλεκτρονικές, και τό κέντημά τους είναι αρκετά έντυπωσιακό, σέ σημείο πού νά μοιάζει μέ άγιογραφία, παραμένει όμως επίπεδο και δέν μπορεί νά φθάσει τήν πολυδιάστατη μορφή τών παλαιών βυζαντινών και μεταβυζαντινών χειροποίητων έργων, τήν όμορφιά, τήν αϋστηρότητα και τήν ιεροπρέπεια τών όποίων προσπαθοϋν μέ τή συνεχή έξάσκηση πολλοί άπό τούς σημερινούς χρυσοκεντητές νά φθάσουν. Σύν τοις άλλοις, τά περίπλοκα “φορτωμένα” σχέδια κάποιων σύγχρονων εργαστηρίων μέ τά έντονα χρώματα και τά πομπώδη, πολλές φορές, διακοσμητικά, έπιβαρυμένα, έπιπλέον, μέ ψεύτικους και άκαλαίσθητους λίθους, μάλλον σέ κεντήματα του σπιτιού ή γυναικεία βραδινά ένδύματα παραπέμπουν, παρά σέ άμφια.

Παράλληλα, τά τελευταία χρόνια, ή άγορά τής Ελλάδος έχει κατακλυσθεί άπό συρματηρά άμφια και πέπλα, πού κατασκευάζονται στή μακρινή Ίνδία, στό Πακιστάν και σέ άλλες χώρες τής Άπω Άνατολής, όπου ύπάρχουν πολλά και φθηνά εργατικά χέρια. Έκει, παράγονται χειροκέντητα μέν, άκαλαίσθητα δέ δημιουργήματα και κατ' άλλους “τερατουργήματα”, ιδίως στήν άπόδοση τών μορφών, γεγονός πού θεωρείται ως “θεία δίκη” για όσους παρέπεμψαν τήν εκτέλεση τών ιερών προσώπων και τών εϋαγγελικών σκηνών σέ άλλόθρησκα χέρια.

Έχοντας κατά νοϋν τούς πολύτιμους χρυσοστομικούς λόγους «...Οϋ γάρ χρυσοχοεϊόν οϋδέ άργυροκοπειόν έστιν ή Έκκλησία, αλλά πανήγυρις άγγέλων» (PG 58, 508), ό ρόλος τών ιερών άμφίων και πέπλων σήμερα δέν πρέπει νά περιορίζεται μόνον στό νά προσδίδουν μία έπίπλαστη “βυζαντινή” μεγαλοπρέπεια στίς διάφορες τελετές τής Έκκλησίας μας και νά προσφέρουν μία κακόγουστη, περσικού τύπου χρυσοφορία στους λειτουργούς της, αλλά στό νά διακονοϋν, μέσω του προσεγγένου και λιτου διάκοσμού τους, τήν Όρθόδοξη Πίστη. Και τουτο, παράλληλα μέ τά

άλλα αντικείμενα της Θείας Λατρείας (εικόνες, ιερά σκεύη, άγια λείψανα), στοιχειό που έχει χαθεί από πολλά, κατά τά άλλα, “λαμπρά”, αλλά χωρίς δογματικό και συμβολικό υπόβαθρο, βιομηχανοποιημένα σύγχρονα παραδείγματα.

Έπειδή τό ζητούμενο δέν εἶναι «ή πολυτέλεια τῶν ἱματίων, ἀλλ’ ὁ τῆς εὐλαβείας καλλωπισμός» (Ίωάννης Χρυσόστομος, PG 54, 17. 669), ἡ Ἐκκλησία πρέπει νά μυήσει ἐνδελεχῶς τούς ἱερωμένους τῆς στή σωστή λειτουργική ἀμφίεση καί στήν αὐστηρή ἐπιλογή, γενικότερα, τῶν ἐκκλησιαστικῶν ὑφασμάτων, μέ διάκριση δογματική, ὅσον ἀφορᾷ στά ὑλικά κατασκευῆς καί στήν ἱστορήσή τους, δίνοντας παράλληλα, μέσω ἐγκυκλίων, τίς σχετικές ὁδηγίες στά διάφορα κοσμικά καί μοναστικά ἐργαστήρια καί ἱεροραφεῖα.

Οἱ πηγές τῆς Παράδοσής μας εἶναι ἀστείρευτες· ἀρκεῖ κανεῖς νά ἐγκύψει, τόσο στά προϋπάρχοντα πολυπληθῆ παραδείγματα που προσφέρουν οἱ διάφορες μορφές τῆς βυζαντινῆς καί μεταβυζαντινῆς τέχνης, ἀλλά καί τά ἴδια τά παλαιά χρυσοκεντήματα, ὅσο καί στά ἱερά κείμενα, ἰδιαίτερα στά πατερικά λειτουργικά ὑπομνήματα, που μᾶς παρέχουν πλῆθος πληροφοριῶν καί διαμηνύουν ὅτι μέ τά σύμβολα «ὁ Χριστός σημαίνεται καί μετέχεται» σ’ ἕναν κόσμο ὑπέρβασης τῶν αἰσθήσεων, ὅπου ὁ πιστός μπορεῖ ν’ ἀναχθεῖ ἀπό τά αἰσθητά στά νοητά, ἀπό τίς εἰκόνες καί τά ἀπομιμήματα στό ἀρχέτυπο καί ἄρρητον θεῖον κάλλος.

Ἐξαιτίας τεχνικοῦ προβλήματος στό τ. 5, Μάιος 2011 «ἔπεσαν» δύο ἀράδες ἀπό τό κείμενο τῆς σ. 7, οἱ ἐξῆς: «...δέν μπορεῖ νά κόψει τίς ἐπαφές τῆς μέ τόν σύγχρονο κόσμο καί νά ζεῖ μέ ἕναν περιορισμένο κύκλο. Οἱ χριστιανοί πρέπει πάντα νά στήνουμε γέφυρες». Καθώς καί μία ἀράδα ἀπό τό κείμενο τῆς ἐπόμενης σελίδας 8, ἡ ἐξῆς: «...ἐσχατολογικῆς ἐποχῆς». Ζητοῦμε συγνώμη ἀπό τούς ἀναγνώστες μας.

TINA ME ΛΕΓΟΥΣΙΝ ΟΙ ΑΝΘΡΩΠΟΙ ΕΙΝΑΙ;

20. Πῶς κατανοεῖται ἡ θεοφάνεια στή βάπτισι τοῦ Ἰησοῦ;

Πρεσβ. Κωνσταντίνου Παπαθανασίου, Δρος Θ.,
Ἐφημ. Ἰ.Ν. Κοιμ. Θεοτόκου Π. Φαλήρου, Ἰ.Μ. Ν. Σμύρνης

ΤΟ ΓΕΓΟΝΟΣ τῆς βάπτισι τοῦ Ἰησοῦ εἶναι ἰδιαίτερα σημαντικό γιά τήν εὐαγγελική ἱστορία καί παράδοσι. Οἱ ἀναφορές καί τῶν τεσσάρων Εὐαγγελιστῶν σ' αὐτό τό κορυφαῖο γεγονός (Μτ. 3,13-17· Μκ. 1,9-11· Λκ. 3,21-22· Ἰω. 1,29-34), δέν ἀφήνουν κανένα περιθώριο γιά ἀμφισβήτησι τῆς ἱστορικότητάς του. Πράγματι, «ἦλθεν ὁ Ἰησοῦς ἀπό Ναζαρέτ τῆς Γαλιλαίας καί ἐβαπτίσθη ὑπό Ἰωάννου εἰς τόν Ἰορδάνην» (Μκ. 1,9), δηλ. ὁ ἴδιος ὁ Ἰησοῦς ὑπέβαλε τόν ἑαυτό του στό ἰουδαϊκό τελετουργικό βάπτισμα τοῦ ὕδατος ἀπό τόν βαπτιστή Ἰωάννη.

Στή βάπτισι τοῦ Ἰησοῦ ἐπισημαίνουμε τά ἐξῆς σημεῖα: α) Τήν ἀναφορά τοῦ γεγονότος στίς Πράξεις, κατά τόν λόγο τοῦ Πέτρου πρός τόν Κορνήλιο, πού ὀρισμένοι ἐρευνητές τήν θεώρησαν ὡς ξεχωριστή μαρτυρία, ἀρχαιότατη, πού προέρχεται ὡς σύνοψη ἀπό τό πρῶμο χριστιανικό κήρυγμα (C. H. Dodd). β) Τό «ἐν ὕδατι» βάπτισμα τοῦ Ἰωάννου ὡς βάπτισμα μετανοίας μαρτυρεῖται ἐξωβιβλικά (λ.χ. ἀπό τόν Ἰώσηπο)· παρόμοιο τελετουργικό ἀπαντᾶ στήν παλαιστινιακή ἰουδαϊκή κοινότητα τοῦ Κουμράν. γ) Ἡ βάπτισι τοῦ Ἰησοῦ συνέβη στόν Ἰορδάνη ποταμό ἀπό τόν Ἰωάννη τόν βαπτιστή. Ἐάν καί τό τελευταῖο μαρτυρεῖται μόνον ἀπό τούς Ματθαῖο καί Μάρκο, οἱ εὐαγγελικές λεπτομέρειες, οἱ ὁποῖες σέ κάποια σημεῖα διαφοροποιοῦνται ἢ ἀποσιωποῦνται, φα-

νερῶνουν τό ἐνδιαφέρον τῶν ἱερῶν συγγραφέων γιά προβάδισμα στίς ἀπλές ἱστορικές λεπτομέρειες (J. Fitzmeyer). δ) Ὁ διάλογος μεταξύ Ἰωάννη Βαπτιστή καί Ἰησοῦ, πρὶν ἀπό τή βάπτισι (μόνο στό Μτ. 3,14-15)· καί ε) ἡ οὐράνια φωνή πού ἀκούστηκε τή στιγμὴ ἐκείνη.

Πολύ ἐνδιαφέρον γεγονός εἶναι ἡ χρονική στιγμὴ καί ἡ σημασία τῆς θεοφάνειας. Γιά τόν εὐαγγελιστή Μάρκο, χωρίς τή μαρτυρία κάποιων ἄλλων, μόνον ὁ Ἰησοῦς εἶδε ν' ἀνοίγουν οἱ οὐρανοί καί τό Πνεῦμα σάν περιστέρι νά κατεβαίνει ἐπάνω του (1,10). Γιά τόν Λουκά, αὐτό συνέβη «Ἰησοῦ βαπτισθέντος καί προσευχομένου» (3,21), πού ἀπηχεῖ ὅτι σέ ὦρα προσευχῆς συνέβη τό μεγάλο ἀποκαλυπτικό γεγονός. Γιά τόν Ματθαῖο, τό ὅτι «ἠνεώχθησαν οἱ οὐρανοί» ἦταν κάτι δημόσια ἀντιληπτό (3,16). Γιά τόν Ἰωάννη, τέλος, ὁ Βαπτιστής ἦταν ὁ μόνος πού εἶδε τή θεοφανική σκηνή (1,32-33). Ἀντίστοιχες διαφοροποιήσεις παρατηροῦνται μέ τήν οὐράνια φωνή πού δημόσια διεκήρυττε ὅτι «οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός...» (Μτ. 3,17).

Ἀπό αὐτές τίς διαφορές τῶν λεπτομερειῶν διαπιστώνουμε ἀφενός μὲν ὅτι δέν μποροῦμε ξεκάθαρα νά ἀνασυντάξουμε τί συνέβη τή χρονική ἐκείνη «στιγμὴ» τῆς θεοφάνειας, ἀφετέρου δέ ὅτι βρισκόμαστε μπροστά σέ μεγάλο ἀποκαλυπτικό γεγονός, πού δέν κατανοεῖται ἀλλιῶς, παρά «ἐκκλησιολογικῶς».

Ὁ ἱερός Αὐγουστῖνος στό ἀγιολόγιο καί τήν ὑμνογραφία τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας

Παναγιώτη Ἰ. Σκαλτσῆ,
Ἄναπλ. Καθηγητῆ Α.Π.Θ.

*«Χαῖρε, δογματιστά τριαδικέ ἀξιόλογε·
Χαῖρε, ἀπολογητά χριστιανικέ ἀξιότιμε»*

ΟΑΓΙΟΣ ΑΥΓΟΥΣΤΙΝΟΣ (354-430), ὁ μαθητής τοῦ ἀγίου Ἀμβροσίου, μᾶς εἶναι γνωστός ἀπό τά ἔργα του, ὅπως π.χ. τίς Ἐξομολογήσεις, τό Κεκραγάριο, τά Μονολόγια, κ.ἄ. Εἶναι γνωστός ἐπίσης ἀπό τούς ἀγῶνες του ἐναντίον μεγάλων αἱρέσεων, ὅπως τοῦ Δονατισμοῦ, τοῦ Μανιχαϊσμοῦ, τοῦ Ἀρειανισμοῦ καί τοῦ Πελαγιανισμοῦ. Ἡ μεταστροφή ὅμως πού εἶχε στή ζωή του, ἀναλογικά κατά τό παράδειγμα τοῦ ἀποστόλου τῶν ἐθνῶν Παύλου, τόν καθιέρωσε ὡς τόν ἅγιο τῆς μετανοίας καί υἱό τῶν δακρῶν.

Ἡ Ἐκκλησία ἀναγνώρισε αὐτή του τήν προσφορά καί ἀξιοποίησε τή διδασκαλία του σέ Συνόδους. Ἡ Ε' Οἰκουμενική Σύνοδος τόν συγκατέλεξε μεταξύ τῶν ἁγίων Πατέρων καί διδασκάλων τῆς Ἐκκλησίας, ἐνῶ ἡ Στ' Οἰκουμενική Σύνοδος συμβουλευτήκε τό ἔργο του Κατά Ἰουλιανοῦ καί Πελαγιανιστοῦ ὀνομάζοντάς τον μάλιστα «ἐξοχώτατο διδάσκαλο». Μετά τό θάνατό του ὁ ἅγιος Κελεστῖνος, ἐπίσκοπος Ρώμης, τόν ἐπήνεσε στούς ἐπισκόπους τῆς Γαλλίας ὡς «τόν ἁγίας μνήμης ἄνδρα». Στήν Κωνσταντινούπολη δέ ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανός τόν ἀποκαλεῖ ἅγιο καί ἐπικαλεῖται τή διδασκαλία του προκειμένου τό ἔτος 549 νά καταδικάσει δι' Ἐπιστολῆς τό

δυσσεβῆ Θεόδωρο, τή λεγόμενη Ἴβα Ἐπιστολή καί τά συγγράμματα τοῦ Θεοδωρήτου· «Ἄλλά καί ὁ ἐν ἁγίοις Αὐγουστῖνος ἐπίσκοπος ἐκ τῆς Ἀφρῶν χώρας ἐν τῇ περί τοῦ συμβόλου ἐκθέσει ταῦτα λέγει».

Συνέπεια αὐτῆς τῆς ἐκτίμησης ἦταν νά ἐνταχθεῖ ὁ ἅγιος Αὐγουστῖνος ἀπό πολύ ἐνωρίς στά Δίπτυχα τῆς θείας Λειτουργίας τοῦ ἀγίου Ἰακώβου. Ἡ Δυτική Ἐκκλησία ἐπίσης τόν ἀναγνώρισε καί ἐπίσημα ὡς ἅγιο ἀμέσως μετά τήν κοίμησή του, στίς 28 Αὐγούστου τοῦ 430. Σύμφωνα δέ μέ τό παλαιό μαρτυρολόγιο τοῦ Ἱερωνύμου (5ος αἰ.) ἡ μνήμη του τιμᾶται αὐτήν ἀκριβῶς τήν ἡμερομηνία. Ἡ πρός τό πρόσωπό του τιμή συνδέθηκε ἐπίσης καί μέ τά λείψανά του, κυρίως μετά τόν 7^ο αἰ. Τό Μοναστήρι δέ πού δημιουργήθηκε κατά τόν 11^ο αἰ. στήν περιοχή τῆς Παβίας, ὅπου καί εἶχαν μεταφερθεῖ τά λείψανα ἀπό τή Σαρδηνία τόν 8^ο αἰ., συνέβαλε ὥστε νά ἀναδειχθεῖ ἀκόμη περισσότερο ἡ τιμή του, κυρίως κατά τούς 12^ο-14^ο αἰῶνες.

Στήν Ἀνατολή ἡ μνήμη τοῦ ἱεροῦ Αὐγουστίνου δέν μαρτυρεῖται σέ καμία ἀπό τίς Συναξαριακές πηγές καί τά λειτουργικά τυπικά ἕως τόν 19^ο αἰ. Καί τοῦτο προφανῶς λόγω τοῦ ὅτι δέν ἦταν γνωστό σέ βάθος τό ἔργο του καί ὑπῆρχαν κατά καιρούς διχογνωμίες ὅσον

ἀφορᾶ στήν ἀγιότητά του καί στή θεολογία τῶν συγγραμμάτων του, κυρίως ὡς πρὸς τὸ filioque καί τὸν ἀπόλυτο προορισμό. Ὁ Κάλλιστος Ἀγγελικουδης π.χ. (τέλος 14^{ου} αἰ.) ἐπισήμανε τὸ θεολογικὸ ἀδιέξοδο «ἀναφορικά μετὰ τὴν διάκριση τῶν θείων προσώπων καί τὴν ἐκπόρευση τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ὡς ἀγάπης Πατέρα καί Υἱοῦ, ἀφοῦ τὴν ἀγάπη ὡς ἐνέργεια ταυτίζει ὁ Αὐγουστίνος μετὰ τὴν θεία οὐσία». Ὁ ἅγιος Ἀθανάσιος ὁ Πάριος (1721-1813) ἐπίσης ἀντικαθιστοῦσε μετὰ κείμενα Πατέρων μετὰ τὸ σχίσμα τίς ἀναφορές τοῦ Εὐγενίου Βούλγαρη στὸν ἅγιο Αὐγουστίνου.

Ἀντιθέτως ὁ ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἁγιορείτης εἶχε θετικότερη γνώμη γιὰ τὸν Αὐγουστίνου. Γνώριζε τίς ἀπόψεις μεγάλων Πατέρων καί ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων τῆς βυζαντινῆς καί μεταβυζαντινῆς περιόδου γιὰ τὸν ἅγιο Αὐγουστίνου καί ζοῦσε σ' ἓνα κλίμα γενικότερης ἀναγνώρισής του ὡς ἀγίου καί θεολόγου τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ ἱερός Φώτιος π.χ. γράφει ὅτι οἱ Αὐγουστίνος, Ἀμβρόσιος καί Ἱερώνυμος ἐκπέμπουν ἐκ Δύσεως «φῶς ἀνέσπερον τῆς εὐσεβείας». Ἀποκαλεῖ μάλιστα ὑβριστές ὅσους ἐπικαλοῦνται αὐτοὺς τοὺς ἀγίους γιὰ νὰ ὑποστηρίξουν τὸ filioque. Ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς († 1359) στὸ ἔργο του «Κεφάλαια ἑκατὸν πενήκοντα» ἀξιοποίησε τὸ κείμενο τοῦ ἱεροῦ Αὐγουστίνου De Trinitate. Ὁ Νεῖλος Καβάσιλας ἐπίσης, ἀντιλατίνος θεολόγος καί διάδοχος τοῦ ἀγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ στὸ θρόνο τῆς Θεσσαλονίκης (1361-1363) συμφωνεῖ μετὰ τὸν μέγα Φώτιο ὡς πρὸς τὴ θεολογία τοῦ Αὐγουστίνου, δὲν ἀποκλείει νὰ ἔκανε ὡς ἄνθρωπος λάθη χωρὶς νὰ χάσει τὸ θεολογικὸ του κύρος,

καί δέχεται τὴν ἄποψη περὶ νοθεύσεως τῶν ἔργων του.

Στὰ τέλη τῆς βυζαντινῆς περιόδου καί κατὰ τὴν ἐποχὴ τῆς τουρκοκρατίας ὁ Γεννάδιος Σχολάριος (1405-1472) ἀναθεματίζει ὅσους ἀμφισβητοῦν τὴν ἀγιότητα τοῦ Αὐγουστίνου. Οἱ Βικέντιος Δαμοδός (1700-1752) καί Εὐγένιος Βούλγαρης (1716-1806), μολονότι ἀσκοῦν κριτικὴ στή Δυτικὴ Ἐκκλησία, ἐν τούτοις ὁ μὲν πρῶτος ἔχει ὡς πηγὴ τῆς δογματικῆς του θεολογίας καί τὸν Αὐγουστίνου, ὁ δὲ δεύτερος συμβάλλει στή διάδοξη τῶν ἔργων του μετὰ τὴν ἐκδοση τοῦ Κεκραγαρίου καί τοῦ Ψαλτηρίου. Ὁ ἅγιος Νικόδημος ἐπίσης ἀσκοῦσε κριτικὴ στή Δυτικὴ Ἐκκλησία γιὰ θεολογικά καί λειτουργικά ζητήματα. Δὲν ἀπέριπτε ὁμως ὁτιδήποτε προερχόταν ἀπὸ τὴ θεολογικὴ καί πνευματικὴ παράδοση τῆς Δύσης. Ἔτσι μνημονεῖ ἔργα τοῦ ἱεροῦ Αὐγουστίνου ὅπως τὸ Περί Τριάδος (De Trinitate), χαρακτηρίζει τίς εὐχές τοῦ Αὐγουστίνου, δηλαδή τὰ Μονολόγια, ὡς «πλήρεις ἱεραῶς κατανούξεως» καί γιὰ τὸν ἐκ Δύσεως Πατέρα λέγει ὅτι εἶναι «μέγας διδάσκαλος καί θεολόγος περιφανέστατος τῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας».

Στὴν ἐποχὴ τοῦ λοιπὸν εἶναι τὰ πράγματα ὥριμα ὥστε καί ἐπίσημα ἡ Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία νὰ ἐντάξει τὸν Αὐγουστίνου στὸ Ἑορτολόγιό της. Αὐτὸ τὸ κάνει διὰ τοῦ ἀγίου Νικοδήμου, τοῦ κατ' ἐξοχὴν ἀγιολόγου κατὰ τὴν περίοδο τῆς τουρκοκρατίας καί συντάκτου δεκάδων ἀκολουθιῶν παλαιῶν καί νεωτέρων ἀγίων. Ὁ σπουδαῖος αὐτὸς λόγιος καί ἅγιος τῆς κολλυβαδικῆς χορείας εἰσάγει στὸ Συναξαριστὴ του τὴ μνήμη τοῦ ἱεροῦ Αὐγουστίνου στίς 15 Ἰουνίου προκειμένου νὰ ἐορτάζει μετὰ τὸν φίλο του

τόν ἅγιο Ἱερώνυμο, ὁ ὁποῖος μολονότι ἐκοιμήθη στίς 30 Σεπτεμβρίου, τιμᾶται στήν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία στήν ὡς ἄνω ἡμερομηνία τουλάχιστον ἀπό τό 12^ο αἰ. Τό δίστιχο πού προσέθεσε ὁ ἅγιος Νικόδημος στό Συναξαριστή του γιά τόν ἅγιο Αὐγουστῖνο ἔχει ὡς ἐξῆς: «Ἐρωτι φλεχθείς τοῦ Θεοῦ Αὐγουστίνε, φωστήρ ἐδειχθῆς παμφαέστατος μάκαρ».

Ἡ ἔνταξη τοῦ Αὐγουστίνου στό Συναξαριστή τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας τό 19^ο αἰ. συνέβαλε ὀπωσδήποτε στήν ἐορτολογική του ἀναβάθμιση καί στή δημιουργία σχετικῶν μέ τή μνήμη του ἀκολουθιῶν, ὀρισμένες ἐκ τῶν ὁποίων εἶναι ἄγνωστες. Ἡ πρώτη ἀκολουθία πού γράφτηκε γιά τόν ἐν λόγω ἅγιο εἶναι τοῦ ἀγιορείτη μοναχοῦ Ἰακώβου Νεασκητιώτη († 1861). Λίγο πρὶν ἀπό τήν ἐκδημία του τήν ἐξέδωσε στή Σμύρνη μετά ἀπό αἴτηση τοῦ ἀρχιτέκτονα Αὐγουστίνου Ἀνδριώτου. Στήν ἀκολουθία αὐτή ὁ Αὐγουστῖνος ὑμνεῖται μεταξύ τῶν ἄλλων καί ὡς ποιμὴν τῆς Ἐκκλησίας, θεολόγος πανάριστος, διδάσκαλος καί πρόμαχος τῆς πίστεως, ἄρμα τῶν ἀρετῶν καί ὀρθοδοξώτατος θεολόγος.

Ἡ δεύτερη ἀκολουθία εἶναι τοῦ Ἀρχιμανδρίτη καί πνευματικοῦ Ἀγιορείτη Ἰωάννη Δανιηλίδη πού ἐκδόθηκε στήν Ἀθήνα τό 1914 καί ἐπανεκδόθηκε γιά λειτουργική χρήση τό 1969 ἀπό τήν Ἱεραποστολική Ἀδελφότητα «ὁ Σταυρός» στήν Ἀθήνα. Καί ἐδῶ ὁ ἅγιος Αὐγουστῖνος ὑμνεῖται ὡς φωστήρας τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, μάλιστα τῶν αἰρετιζόντων, ἄλλας καί φῶς παγκόσμιον.

Τό ἔτος 1955 ἡ Σύνοδος τῶν Ἐπισκόπων τῆς Ρωσικῆς Ὁρθοδόξης Ἐκκλησίας τῆς Διασπορᾶς ἐνέκρινε πλήρη ἀκολουθία πρὸς τιμὴν τοῦ ἁγίου Αὐγουστίνου,

γραμμμένη στό Σλαβωνικά ἀπό τόν Ἀρχιμανδρίτη Ἀμβρόσιο Rogodin τῆς ἱερᾶς Μονῆς Ἀγίας Τριάδος στό Jordanville τῆς Ἀμερικῆς. Ἡ ἐν λόγω ἀκολουθία μεταφράσθηκε στό Ἀγγλικά καί περιλαμβάνεται σέ σχετική μέ τόν Αὐγουστῖνο μελέτη τοῦ S. Rose.

Τό ἔτος 1968 τό ὄνομα τοῦ ἁγίου Αὐγουστίνου ἐγγράφεται γιά πρώτη φορά στό Ἡμερολόγιο τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος (σημερινά Δίπτυχα) καί ἄρχισαν οἱ διαδικασίες γιά τήν ἀναφορά τῆς μνήμης του στό Μηναῖο τοῦ Ἰουνίου, ὅπου ὑπάρχει ἔως καί σήμερα χωρίς βεβαίως κάποια ἀκολουθία. Ἡ ἐξέλιξη αὐτή σχετίζεται προφανῶς μέ τήν ἐορτή στίς 15 Ἰουνίου τοῦ τότε ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καί πάσης Ἑλλάδος κυροῦ Ἱερωνύμου καί τοῦ τότε Μητροπολίτου Φλωρίνης κυροῦ Αὐγουστίνου Καντιώτη. Στά πλαίσια μάλιστα τῶν πρὸς τιμὴν τοῦ τελευταίου δραστηριοτήτων στή Μητρόπολή του δημοσιεύθηκε «Παρακλητικός Κανὼν εἰς τόν ἅγιον Αὐγουστῖνον Ἐπισκόπου Ἰππῶνος», ποίημα τοῦ τότε φοιτητῆ Θεολογίας Παναγιώτη Φραγκάκου καί νῦν Μητροπολίτου Ἐδέσσης, Πέλλης καί Ἀλμωπίας κ. Ἰωήλ.

Τό 1972 ἐκδόθηκε πλήρης ἀκολουθία γιά τόν ἅγιο Αὐγουστῖνο ἀπό τόν μακαριστό ἀγιορείτη ὑμνογράφο Γεράσιμο Μικραγιαννανίτη μέ στόχο «νά καλύψῃ τό κενόν ἐκ τῆς ἐλλείψεως ἀσματικῆς ἀκολουθίας εἰς τόν ἅγιον Ἐπίσκοπον τῆς Ἰππῶνος» καί «νά συμβάλῃ εἰς μεγαλύτεραν τιμὴν τοῦ ἱεροῦ Αὐγουστίνου». Σ' αὐτήν ὁ π. Γεράσιμος ὑμνεῖ τόν ἱερό Αὐγουστῖνο ὡς φωστήρα παγκόσμιον, ἱεράρχη ὄσιο, ἀρετῶν ἐνδιαίτημα, ἐραστή τῆς προσευχῆς καί μιμητὴ τῶν Ἀποστόλων.

Πρὶν λίγα χρόνια ὁ νῦν ὑμνογράφος τῆς Ἁγίας τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας π. Ἀθανάσιος Σιμωνοπετρίτης ἔκαμε ειδική ἀκολουθία πρὸς τιμὴν τοῦ ἁγίου Αὐγουστίνου καὶ τῆς μητέρας του ἁγίας Μόνικας.

Ἡ ἀκολουθία αὐτὴ ἀξιοποιεῖται γιὰ τίς λειτουργικὲς ἀνάγκες τῆς Ἱ. Μονῆς Ἁγίου Αὐγουστίνου στὴ Φλώρινα καὶ ἐνδεχομένως σέ ὅποια ἄλλη Ἱ. Μονὴ κάποιος μοναχὸς φέρει τὸ ὄνομα αὐτό. Ὁ π. Ἀθανάσιος κάνει λόγο γιὰ τὴν μεταστροφή τοῦ ἁγίου, γιὰ τίς προσευχὲς καὶ τὰ δάκρυα τῆς μητέρας του, ὑμνεῖ τὸν ἅγιο Αὐγουστῖνο δὲ ὡς σκεῦος τοῦ Πνεύματος καὶ μυστηρίων Θεοῦ συμμετοχο.

Ἀφήσαμε τελευταία τὴν ἀκολουθία τῶν Χαιρετισμῶν, ἔργο τοῦ μοναχοῦ Κυπριανοῦ ἀπὸ τὴν Κορώνην Μεσση-

νίας (1889-1979). Τό χαρακτηριστικὸ στό ποιητικὸ αὐτὸ ἔργο εἶναι ὅτι στοὺς 24 οἴκους ὁ Αὐγουστῖνος προβάλλεται ὡς συγγραφέας, μέγιστος τῶν Λατίνων Πατέρων, ἀλλὰ καὶ στύλος ἀκράδαντος τῆς Ὁρθοδοξίας.

Ἀξίζει γενικότερα νὰ ἐπισημάνουμε ὅτι σέ ὅλες τίς ἀναφερθεῖσες ἀκολουθίες δὲν ὑπάρχει οὔτε ἡ ἐλάχιστη νύξη ἀμφισβήτησης τῆς θεολογίας καὶ τῆς περὶ Ἁγίας Τριάδος διδασκαλίας τοῦ ἱεροῦ Αὐγουστίνου. Δὲν θὰ μπορούσε ἄλλωστε σέ μία λατρευτικὴ ἀκολουθία νὰ συμβεῖ κάτι τέτοιο. Ἀντιθέτως ἐγκωμιάζεται ὡς ὑπερασπιστὴς τῆς πίστεως, κήρυκας τῆς εὐσεβείας καὶ φωστήρας τῆς οἰκουμένης. Δίδεται ἡ ἐντύπωση ὅτι ὁ ἅγιος Αὐγουστῖνος ὑμνολογεῖται περισσότερο ὡς Πατέρα τῆς Ἀνατολῆς παρά τῆς Δύσεως.

ΥΠΟΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. ΚΥΠΡΙΑΝΟΥ ΜΟΝΑΧΟΥ, *Χαιρετισμοὶ εἰς τὸν ἱερόν Αὐγουστῖνον μετὰ Ἀνθολογία ἐκλεκτῶν κειμένων*, ἐκδ. Π. Πουρναρᾶ, Θεσσαλονίκη 1998, σ. 21 (δεύτερο «χαῖρε» τοῦ ἡ' οἴκου).
2. *Ἐξομολογήσεις*, δεύτερος τόμος, βιβλία VIII-XIII, μετάφραση, σχόλια, εὐρετήριο Φραγκίσκη Ἀμπατζοπούλου, ἐκδ. Πατάκη, Ἀθήνα 1999.
3. Τὸ Κεκραγάριον τοῦ θείου καὶ ἱεροῦ Αὐγουστίνου Ἐπισκόπου Ἰππῶνος ἦτοι: βιβλία τέσσαρα..., Λειψία 1804, 1η ἐκδοσις, Μόσχα 1824, 2η ἐκδοσις.
4. Α. ΚΟΛΤΣΙΟΥ-ΝΙΚΗΤΑ, ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΚΥΔΩΝΗ, *Μετάφραση τοῦ ψευδοαγουστίνειου Sililoquia (τί ἄν εἴποι ψυχὴ μόνη πρὸς μόνον τὸν Θεόν)*, Εἰσαγωγὴ - Κείμενο - Εὐρετήρια [Corpus Philosophorum Medii Aevi Philosophi Byzantini, 11], Ἀκαδημία Ἀθηνῶν. Κέντρον Ἐρεῦνης τῆς Ἑλληνικῆς καὶ Λατινικῆς Γραμματείας, Ἀθήναι 2005.
5. Φ. Σ. ΙΩΑΝΝΙΔΗ, *Ποσσίδιος, Βίος Αὐγουστίνου (Vita Augustini)*, Εἰσαγωγὴ - Κείμενο - Μετάφραση - Σχόλια [Συγγραφεῖς καὶ Πατέρες τῆς Δύσης (β'-στ' αἰ.), ἐκδ. Βάνιας, Θεσσαλονίκη 2008. Ι. (Γ.) ΠΗΛΙΔΗ (Ἐπισκόπου Κατάνης), *Ὁ ἱερός Αὐγουστῖνος μία μεγάλη προσωπικότης τῆς Ἐκκλησίας*, Ἀθήναι 2003.
6. Σύμφωνα μετὰ τίς Ἐξομολογήσεις ἢ ἀλλαγὴ στὴ ζωὴ του ἦλθε μετὰ ἀπὸ τὴν παρέμβαση τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἀνάγκωσιν τοῦ ἀποστολικοῦ χωρίου «μὴ κώμοις καὶ μέθαις, μὴ κοίταις καὶ ἀσελγείαις...» (Ρωμ. 13, 14). Βλ. καὶ Confessiones 8, 12, 29, PL 32, 762.
7. Βλ. Θ. Κ. ΜΠΕΡΑΤΗ (Ἀρχιμ.), *Ὁ υἱὸς τῶν δακρύων (ὁ ἱερός Αὐγουστῖνος)*, ἐκδ. Ἀδελφότητος Θεολόγων «Ὁ ΣΩΤΗΡ», Ἀθήναι 1999.
8. Κατὰ τὴ συμμετοχὴ του στὴν ἐν Καρθαγένῃ τοπικῇ Σύνοδο (418 ἢ 419) ὁ ἱερός Αὐγουστῖνος ὑπερασπίσθηκε τίς ἀποφάσεις τῆς Α' Οἰκουμενικῆς Συνόδου. Βλ. Γ. Α. ΡΑΛΛΗ - Μ. ΠΟΤΑΗ, *Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν Κανόνων*, τόμ. Γ', Ἀθήνησιν 1852 (= ἐκδ. Γρηγόρη, φωτοτυπικὴ ἀνατύπωσις, Ἀθήνα 1992), σ. 293: «Καὶ τούτων ἀναγνωσθέντων, Αὐγουστῖνος ἐπίσκοπος τῆς Ἐκκλησίας Ἰππῶνης, τῆς Νουμιδικῆς χώρας, εἶπε. Καὶ τοῦτο ἡμᾶς φυλάξοντες ὁμολογοῦμεν, σωζομένης τῆς ἐπιμελεστέρως συζητήσεως τῆς ἐν Νικαίᾳ Συνόδου».
9. Acta Conciliorum Oecumenicorum, ἐκδ. Johannes Straub, τόμ. 4, 1, Berlin: Walter de Gruyter & CO, 1971, σ. 37 (22-28).
10. Acta Conciliorum Oecumenicorum, τόμ. 4, σ. 70 καὶ τόμ. 10, σ. 336.

11. PL 50, 530.
12. PG 86A, 1041-1096. Περί τῆς ἀγιότητος τοῦ Αὐγουστίνου βλ. [Ἄνωνύμου], *Τό θέμα τῆς ἀγιότητος τοῦ ἱεροῦ Αὐγουστίνου*, Θεσσαλονίκη 1980.
13. S. ROSE, *The place of Augustine in the Orthodox Church*, Saint Herman of Alaska Brotherhood 21996 (= τὸ ἔργο αὐτὸ ἐκδόθηκε πρόσφατα στὰ ἑλληνικά: Ἡ θέσις τοῦ ἱεροῦ Αὐγουστίνου στὴν Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία, μετάφραση Ἱερά Μονὴ Ἁγίου Αὐγουστίνου Φλωρίνης, ἐκδ. «Μυριόβιβλος», χωρὶς τόπο, Ἰούνιος 2010). Λ. Μ. ΓΡΑΤΣΙΑ (Ἄρχιμ.), *Ἡ ἀγιότης τοῦ ἱεροῦ Αὐγουστίνου*, Φλώρινα 2009.
14. B.-Ch. Mercier, «*La Liturgie de Saint Jacques, édition critique du texte grec avec traduction latine*», *Patrologia Orientalis* 26, 217-218. Βλ. καὶ I. Μ. ΦΟΥΝΤΟΥΛΗ, *Θεία Λειτουργία Ἰακώβου τοῦ Ἀδελφοθέου* [Κείμενα Λειτουργικῆς, 5], Θεσσαλονίκη 1977.
15. H. Delehaye, *Commentarius Repretuus in Martyrologium Hieronymianum*, *Brexellis* 1931, σ. 473 (47). PL 30, 487.
16. Φ. Σ. ΙΩΑΝΝΙΔΗ, *Ποσσίδιος...*, σσ. 120-121.
17. Bibliotheca Sanctorum 1 (1961) 589-592.
18. Βλ. Σ. Γ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, «Αὐγουστίνος Ἰππῶνος († 430). Ὁ μέγιστος ἐκκλησιαστικός Πατέρας τῆς Δύσεως», ἐν *Θεολογία* 79 (Ἰούλ.-Δεκ. 2008) 494.
19. Βλ. ΣΧΕΤΙΚΑ Σ. ΠΑΣΧΑΛΙΔΗ - Χ. ΑΡΑΜΠΑΤΖΗ, «Ἄγνωστο προοίμιον τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου τοῦ Παρίου στό Θεολογικόν τοῦ Εὐγενίου Βουλγάρεως», ἐν *Ἐπιστημονικῇ Ἐπετηρίδᾳ Θεολογικῆς Σχολῆς, Τμήμα Ποιμαντικῆς καὶ Κοινωνικῆς Θεολογίας*, τόμ. 12, Θεσσαλονίκη 2007, σσ. 28-29.
20. Περί τῆς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος Μυσταγωγίας, PG 102, 360B.
21. Ὁ.π., PG 102, 345ABC. Βλ. καὶ Ἐπιστολή ΚΔ', Πρὸς Ἰωάννην Ἀκηλίαν, PG 102, 809CD.
22. Π. ΧΡΗΣΤΟΥ, *Εἰς Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ, Συγγράμματα*, ἐκδοτικός οἶκος «Κυρομάνος», τόμ. Ε'. Θεσσαλονίκη 1992, σ. 54 (25-28). Διαφορετικὴ γνώμη διατυπώνει ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Ναυπάκτου καὶ Ἁγίου Βλασίου κ. Ἱερόθεος, ὁ ὁποῖος θεωρεῖ ὅτι «τὸ κείμενον Κεφάλαια ἑκατὸν πενήντηντα εἶναι ἔργο μεταγενέστερου συγγραφέα πού γνώριζε τὴν διδασκαλίαν τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ καὶ τὴν θεολογίαν τοῦ ἱεροῦ Αὐγουστίνου καὶ ἔκανε τὴν σύνοψιν μεταξύ τῶν δύο». Βλ. «τὰ ἑκατὸν πενήντηντα κεφάλαια τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ», ἐν *Θεολογία* 80 (2000) 19.
23. Περί ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος II, 33, Ια II, 33, 2α II, 33, 13, Marcianus gr. II 9, φφ. 173, 177. Βλ. καὶ Κ. Η. ΛΙΑΚΟΥΡΑ, «Ἡ ἔναντι τοῦ Αὐγουστίνου θεολογικὴ θέση τοῦ Νεῖλου Καβάσιλα περὶ τοῦ *filioque*» (Ἀνάπτυπον ἐκ τῆς Ἐπιστημονικῆς Ἐπετηρίδος τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, τόμ. ΑΒ', Τιμητικὸν ἀφιέρωμα εἰς Εὐάγγελον Δ. Θεοδώρου), Ἀθήναι 1997, σσ. 498-499, 509.
24. Ἐκθεσις τῆς ὀρθῆς περὶ τῆς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ὑποστάσεως δόξης, PG 160, 699.
25. Β. ΜΠΟΜΠΟΥ-ΣΤΑΜΑΤΗ, *Ὁ Βικέντιος Δαμοδός. Βιογραφία - Ἐργογραφία 1700-1754* [Μορφωτικὸ Ἴδρυμα Τραπέζης], Ἀθήναι 1998.
26. π. Β. Ι. ΚΑΛΛΙΑΚΜΑΝΗ, *Θεολογικά ρεύματα στὴν Τουρκοκρατία* [Φιλοσοφικὴ καὶ Θεολογικὴ Βιβλιοθήκη-62], ἐκδ. Π. Πουρναρᾶ, Θεσσαλονίκη 2009.
27. ΒΙΚΕΝΤΙΟΥ ΔΑΜΟΔΟΥ, *Θεολογία Δογματικὴ κατὰ συντομίαν ἢ τε Συνταγματίων Θεολογικόν*. Εἰσαγωγὴ - Κριτικὴ ἔκδοσις - Σχόλια ὑπὸ Γ. Δ. Μεταλληνοῦ [Ἱερά Μεγίστη Μονὴ Βατοπαιδίου], 2008.
28. Ἐορτοδρόμιον, ἥτις ἐρμηνεῖα εἰς τοὺς ἀσματικούς κανόνας τῶν Δεσποτικῶν καὶ Θεομητορικῶν ἑορτῶν, ἐκδ. «Ὁρθόδοξος Κυψέλη», Θεσσαλονίκη 1987, σ. 220.
29. Βλ. Δ. Χ. ΚΑΛΑΜΑΚΗ, Ἀνθολόγιον ἐκ τῶν ἔργων Αὐγουστίνου Ἰππῶνος, ἐξελληνισθὲν ὑπὸ Δημητρίου τοῦ Κυδῶνη, ἐκδ. Φιλολογικοῦ Συλλόγου Παρνασσός, Ἀθήναι 1996.
30. ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΪΤΟΥ, *Ἐπιτομὴ ἐκ τῶν Προφητανακτοδαβιτικῶν Ψαλμῶν...*, Κωνσταντινούπολις 1799, σσ. 16-17.
31. Ὁ.π., σ. 13, σμ. δ'.
32. Π. ΠΑΣΧΟΥ, *Ὁ ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἀγιορείτης ὡς Ἀγριολόγος*, Ἀθήναι 1994.
33. Κ. ΚΑΡΑΪΣΑΡΙΔΗ (Πρωτ.), *Ὁ ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἀγιορείτης καὶ τὸ λειτουργικὸν τοῦ ἔργο*, ἐκδ. «Ἀκριτας», Ἀθήναι 1998. Βλ. καὶ Σ. Α. ΠΑΣΧΑΛΙΔΗ, *Τὸ ὕμναριολογικὸν ἔργο τῶν Κολλυβάδων. Συμβολὴ εἰς τὴν μελέτη τῆς ἀγιολογικῆς Γραμματείας κατὰ τὴν περίοδον τῆς Τουρκοκρατίας*, ἐκδ. Βάνιας, Θεσσαλονίκη 2007.
34. Συναξαριστὴς τῶν δώδεκα μηνῶν τοῦ ἐνιαυτοῦ, τόμ. Γ', σ. 211.
35. Βλ. ΣΧΕΤΙΚΑ P. Galatza, «*The liturgical commemoration of Augustine in the Orthodox Church: An Ambiguous Lex Orandi for an Ambiguous Lex Credendi*», ἐν *St. Vladimirs Theological Quarterly* 52: 1 (2008) 119-120.
36. Βλ. P. GALATZA, ὀ.π., σ. 122.
37. The place of blessed Augustine in the Orthodox Church, σσ. 177-138.
38. Εἰς τὸν ἱερόν Αὐγουστίνον (Πνευματικὸν Συμπόσιον), τευχ. πρῶτον, ἐκδ. Ὁρθόδοξου Ἀδελφότητος «Χριστιανικὴ Ἐλπίς», Θεσσαλονίκη 1970.
39. Βίος καὶ Ἀκολουθία τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Αὐγουστίνου Ἐπισκόπου Ἰππῶνος (354-430 μ.Χ.), (ΙΕ' Ἰουνίου), ἐκδ. Ἱεραποστολικῆς Ἀδελφότητος «Ὁ Σταυρός», Ἀθήναι 1972 (= ἐπανέκδοσις 1993).
40. Ἀκολουθία τῶν ἁγίων Αὐγουστίνου, Ἐπισκόπου Ἰππῶνος καὶ Μονίχης τῆς μητρὸς αὐτοῦ (ἑορταζομένων τῇ 15ῃ Ἰουνίου), ἐν Ἁγίῳ Ὁρει τοῦ Ἁθωνος 2006.
41. Χαιρετισμοὶ εἰς τὸν ἱερόν Αὐγουστίνον μετὰ Ἀνθολογία Ἐκκλησιαστικῶν κειμένων, ἐκδ. Π. Πουρναρᾶ, Θεσσαλονίκη 1998.

14. Τό ὑλικό τῆς κατήχησης

Ἄλεξάνδρου Καριώτογλου, Δρος Θ.

ΕΝΑ ΒΑΣΙΚΟ ὑλικό τῆς κατήχησης: ἡ γνῶση τῆς πατρῴας παράδοσης τῶν κατηχομένων. Πρέπει νά ὁμολογήσουμε ὅτι στό σημεῖο αὐτό ἔχουν γίνει τραγικά λάθη. Ὁ ζῆλος πολλῶν νά κατηχήσουν καί νά βαπτίσουν ἐν συντομία πολλές ψυχές, ὁδήγησε καί ὁδηγεῖ ὄχι λίγες φορές σέ μία μαγική ἀντίληψη τῆς ἔνταξης στό σῶμα τῆς Ἐκκλησίας καί σέ μία ἐγγενῆ ἀδυναμία νά ἀντιμετωπίσουν τόν τρόπο ζωῆς τους, πού ἔχει ὀπωσδήποτε τίς ρίζες του στήν προηγούμενη ζωή τους.

Ἄν θέλαμε νά ἀνατρέξουμε στήν ἐμπειρία ἀπό τήν ἱστορία τοῦ Χριστιανισμοῦ γενικά, θά διαπιστώναμε αὐτή τήν προσκόλλησι στή πατρῴα παράδοσι ὅσων κατηχοῦνταν καί βαπτίζονταν. Οἱ πληροφορίες μας π.χ. γιά τούς ἐκχριστιανισμένους Ρώσους ἀναφέρουν, ὅτι δύο αἰῶνες μετά τό βάπτισμα τοῦ Βλαδίμηρου στή Ρωσία «πολλές οἰκογένειες διατηροῦσαν ἀκόμα εἰδῶλα στά σπίτια τους. Ἡ πολυγαμία, γνῶρισμα τοῦ ρωσικοῦ παγανισμοῦ, διατηρήθηκε μέχρι καί τόν ἐνδέκατο αἰῶνα» (Τζ. Χίλ, Ἡ ἱστορία τοῦ Χριστιανισμοῦ, Ψυχογιός, Ἀθήνα 2010, σ. 278).

Κι ἂν θά θέλαμε νά ἀνατρέξουμε στίς προσπάθειες τῶν δυτικῶν ἱεραποστόλων –ἐμπειρία ὄχι εὐκαταφρόνητη, τόσο γιά τίς ἐπιτυχίες ὅσο καί γιά τά τραγικά

λάθη πού ἀποδεδειγμένα ἔγιναν– θά πληροφορούμασταν, ὅτι τόν 16ο αἰ., στίς προσπάθειες τῶν Πορτογάλων νά ἐκχριστιανίσουν τούς Ἀφρικανούς, οἱ τελευταῖοι «θεωροῦσαν ὅτι μποροῦν νά συνεχίσουν τίς παραδοσιακές θρησκευτικές τους πρακτικές καί μετά τό βάπτισμά τους. Οἱ Πορτογάλοι δέν ἔδειξαν μεγάλη κατανόηση – μία σκλάβια, πού συνέχισε νά ἀφήνει ἔξω φωμί γιά τόν νεκρό πατέρα της ὑποστηρίζοντας ὅτι ἐρχόταν νά τό φάει, μεταφέρθηκε στή Λισαβόνα, δικάστηκε ἀπό τήν Ἱερά Ἐξέταση καί φυλακίστηκε ἰσόβια».

Καταλαβαίνει κανεῖς, ὅτι ἡ ἔνδυσση τῆς χριστιανικῆς ιδιότητος (κατά τό «Χριστόν ἐνεδύσασθε», ὄπ.π., σ. 278) δέν εἶναι δυνατό νά γίνει μέ τήν παράλληλη χρήση κατασταλτικῶν μέτρων, προκειμένου νά ξεχαστεῖ τό παρελθόν, ἀλλά μέ ἀπόλυτο σεβασμό στό πρόσωπο τοῦ ἄλλου, ὁ ὁποῖος καλά ἤ ἄσχημα εἶναι δεμένος μέ τίς ρίζες του. Ὁ σεβασμός αὐτός προϋποθέτει τή γνῶση τῆς πατρῴας πίστεως του ἀπό τήν πλευρά τοῦ κατηχητῆ. Τρανό παράδειγμα ὁ Ἴδιος ὁ Ἰησοῦς, οἱ Ἀπόστολοι του καί ἰδιαίτερα ὁ Ἀπόστολος τῶν ἐθνῶν.

Ἄς τά δοῦμε ἀναλυτικότερα. Ὁ Κύριος ἦταν ἱκανός γνώστης τῆς ἰουδαϊκῆς θρησκείας καί τῆς ραββινικῆς παραδόσεως. Στήν ἐπί τοῦ Ὅρους Ὁμιλία Του,

ή οποία περιέχει τή θεμελιώδη διδασκαλία Του, ό Ίησοϋς παραθέτει τμήματα του Νόμου μέ τρόπο έλεύθερο. Ό καθηγητής Σ. Άγουρίδης αναφέρει: «Μερικοί έξηγητές σημείωσαν τό γεγονός πώς ό Ίησοϋς σχολιάζει και έρμηνεύει τό Νόμο όχι άπευθείας άπ' τό ίερό κείμενο, αλλά από τά Targumim (μεταφράσεις) τών νομοδιδασκάλων. Διερωτάται όμως κανείς γενικά: Τί νόημα θά είχε τό γράμμα του Νόμου ανεξάρτητα από τήν έννοιά του στήν παράδοση; Άλλωστε είναι φανερό πώς ό Ίησοϋς χρησιμοποιεί μόνο τό ύφος (style) τών Φαρισαίων, ένώ τό περιεχόμενο τών λόγων του άποπνέει κάτι έντελώς νέο. Έπειτα, ειδικότερα στά περί φόνου, έχει παρατηρηθεί από πολλούς έρμηνευτές ότι ή ανάλυση του Ίησοϋ είναι σατιρική και περιέχει σαφή στοιχεία ειρωνείας ως προς τόν τρόπο ανάλυσης παρόμοιων θεμάτων από τούς Γραμματείς και Φαρισαίους. Γιατί είναι φανερό πώς ή κλιμάκωση στήν όργίλη συμπεριφορά προς τόν πλησίον καθώς και στίς αντίστοιχες ποινικές συνέπειες ήταν κάτι πού ούτε μέ τό ισχύον τότε ποινικό δίκαιο είχε σχέση ούτε μέ όποιοδήποτε δίκαιο έντός τής Έκκλησίας ή τής Βασιλείας πού περιέμενε ό Ίησοϋς. Μέ αϋτή τήν κλιμάκωση ό Ίησοϋς ειρωνεύεται τούς Φαρισαίους μιμούμενος τή μέθοδο τής ανάλυσής τους, και συγχρόνως διατυπώνει βασική άρχή τής νέας δικαιοσύνης: ό παλαιός νόμος δέν είναι κακός σάν κοινός ποινικός νόμος· για μία άληθινή όμως σχέση προς τόν Θεό και κοινωνία προς τόν πλησίον είναι έντελώς άνεπαρκής. Ό Νόμος ζητάει κάτι από τόν άνθρωπο· ό Θεός τής Βασιλείας του Ίησοϋ ζητάει όλο τόν άνθρωπο» (Σ. Άγουρίδης, Ή

έπί του Όρους Όμιλία του Ίησοϋ. Εισαγωγικά - Σύντομο Ύπόμνημα. Άρτος Ζωής, Άθήνα 2010, σ. 108-109). Έχει άποδειχτεί και γίνεται γενικά άποδεκτό ότι «τό κήρυγμα του Ίησοϋ Χριστού παρουσιάζει σέ άρκετές περιπτώσεις φανερή όμοιότητα μέ είδη λόγου τής ΠΔ και τής ραββινικής φιλολογίας. Ό Ίησοϋς χρησιμοποιεί λόγου χάριν έριστικούς διαλόγους, μιδρασιικές διηγήσεις, προφητικά και άποκαλυπτικά λόγια κ.λπ.» (Ί Παναγοπούλου, Ή έρμηνεία τής Αγίας Γραφής στήν Έκκλησία τών Πατέρων, Άκρίτας, Άθήνα 1991, σ. 104).

Τό έρώτημα πού προκύπτει από τίς παραπάνω χρήσιμες σκέψεις είναι, άν ένας σύγχρονος κατηχητής χρησιμοποιεί και μιμείται τόν τρόπο, μέ τόν όποιο ό Κύριος προσπάθησε νά κατηχήσει τούς άνθρωπους στή Βασιλεία του Θεοϋ μέ βάση και τόν παραδοσιακό τρόπο σκέψης τών Ίουδαίων. Μέ άλλα λόγια, άπελευθερώνει ό κατηχητής τόν άνθρωπο από βάρη δυσβάστακτα ή του προσθέτει διατάξεις μέ τέτοιο τρόπο πού τελικά ό κατηχούμενος φαλκιδεύεται σέ ένα άλλο φαρισαϊκό τρόπο ζωής, ζητώντας του «κάτι» και όχι «όλο τόν άνθρωπο» πού κουβαλάει μέσα του;

Άν δοϋμε τό έργο τών Άποστόλων, όσων είναι σέ μάς γνωστό, άφοϋ οί περισσότεροι έδρασαν και μαρτύρησαν χωρίς νά αφήσουν γραπτές μαρτυρίες για τόν τρόπο μέ τόν όποιο κατήχησαν τούς ανθρώπους, θά διαπιστώσουμε ότι γνωρίζουν τίς κατά τόπους παραδόσεις και προσαρμόζουν τή διδασκαλία του Κυρίου μέ βάση τόν τρόπο μέ τόν όποιο οί άνθρωποι σκέφτονταν και ενεργούσαν.

‘Ο «αὐτοσχέδιος λόγος» τοῦ Π. Τρεμπέλα

Πρωτ. Ἀντωνίου Πινακούλα,
Ἐφημ. Ἰ.Ν. Ἀγ. Παντελεήμονος Χαλανδρίου, Ἰ. Ἀρχ. Ἀθηνῶν

ΣΤΗ ΔΙΑΚΟΝΙΑ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ, ἐκτός ἀπό τή δημοσίευση κηρυγμάτων καί σημειωμάτων γιά τή θεωρία τοῦ κηρύγματος, θά ἀσχολούμαστε καί μέ τήν πρόσφατη ἱστορία του. Θά προσπαθοῦμε νά δεῖξουμε τόν τρόπο μέ τόν ὁποῖο τό διακόνησαν ἄνθρωποι πού ἄφησαν τό στίγμα τους σ’ αὐτό. Πρόθεσή μας εἶναι νά ἀναδειχθοῦν κεντρικά σημεία τῆς σημερινῆς προβληματικῆς τοῦ κηρύγματος γιά νά βοηθοῦνται οἱ νέοι κήρυκες. Τό σημείωμά μας ἀφορᾷ τή θεωρία τοῦ κηρύγματος τοῦ Π. Τρεμπέλα πού δίδαξε Ὁμιλητική στό Πανεπιστήμιο καί τό διακόνησε ὡς λαϊκός.

Ἡ κηρυκτική δραστηριότητα τοῦ Τρεμπέλα ἀρχίζει, ὅπως ἀναφέρει ὁ ἴδιος, τό 1906, ὅταν ἦταν εἴκοσι ἐτῶν. Κήρυξε στήν Ἀθήνα, στήν Πάτρα, σέ πολλές ἄλλες πόλεις τῆς ἐλληνικῆς ἐπαρχίας, ἀκόμη καί σέ χωριά. Δεκαοκτώ χρόνια ἀργότερα, τό 1924, κυκλοφορήθηκε τό πρῶτο θεωρητικό ἔργο του σχετικά μέ τό κήρυγμα: τά *Πρόχειρα ὑποδείγματα ἐκκλησιαστικῆς ρητορικῆς*. Ὅπως σημειώνει ἐκεῖ, αὐτό ἀποτελεῖ ἔργο τῆς μέχρι τότε πείρας του. Ἀπό τό ἔτος 1921 ἀρχίζει νά δημοσιεύει σέ συνέχειες στό περιοδικό ΖΩΗ κηρύγματα γιά πρόσωπα καί θέματα τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Ἡ δραστηριότητα αὐτή θά συνεχισθεῖ γιά εἴκοσι περίπου χρόνια καί θά καλύψει θέματα ἀπό τά βιβλία τῆς Γένεσης μέχρι τοῦ Ἀ΄ Βασιλειῶν. Ἀργότερα αὐτά θά δη-

μοσιευτοῦν αὐτοτελῶς μέ γενικό τίτλο «Λαϊκό κήρυγμα ἀπό τήν Ἀγία Γραφή». Τό 1928 ἐκδίδει τήν *Ὁμιλητική ἢ Θεωρία τοῦ κηρύγματος*. Τό ἔργο αὐτό θά κυκλοφορηθεῖ καί πάλι τό 1950 συμπληρωμένο μέ τήν Ἱστορία τοῦ κηρύγματος. Μία τρίτη ἔκδοση θά ἐμφανισθεῖ τό 1976. Τό 1933 ἐπανεκδίδει *Τά πρόχειρα ὑποδείγματα*. Ἐκτός ἀπό τά κηρύγματα πού δημοσιεύονται σ’ αὐτό τό βιβλίο καί τά ἄλλα πού ἀναφέρονται σέ πρόσωπα καί θέματα τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, δέν κυκλοφοροῦνται ἄλλα δημοσιευμένα.

Ἡ κηρυκτική δραστηριότητα τοῦ Τρεμπέλα ἦταν συνεχῆς σέ ὅλη τή μακρά ζωή του. Ἡ μή δημοσίευση τῶν κηρυγμάτων του φαίνεται πῶς δέν εἶναι ἄσχετη μέ τόν τρόπο πού συνδέονται μέ τήν ἴδια τή ζωή του ὡς στρατευμένου χριστιανοῦ λαϊκοῦ ἱεροκήρυκα. Ἐνας ἄνθρωπος πού θεωρεῖ ὑποχρέωσή του νά κηρύττει τόν λόγο τοῦ Θεοῦ σέ κάθε εὐκαιρία, περισσότερο θά ἐνδιαφερθεῖ γιά τήν πράξη τοῦ κηρύγματος καί λιγότερο γιά τήν ἐπεξεργασία καί ἔκδοση τῶν κηρυγμάτων του. Τό χαρακτηριστικό αὐτό γίνεται ἀκόμη πιό ἔντονο γιά ἕναν ἄνθρωπο πού γράφει πολλά καί ἄρα θά μπορούσε νά δημοσιεύσει καί τά κηρύγματά του. Εἶναι καί τοῦτο σημάδι τῆς ἰδιαίτερης σχέσης τοῦ Τρεμπέλα μέ τό κήρυγμα μέ βάση τίς προϋποθέσεις πού ἀναφέραμε στήν ἀρχή. Ὁ κήρυκας κηρύττει, δέν γράφει. Ὅπως σημειώνει ὁ ἴδιος γιά

τόν Εὐσέβιο Ματθόπουλο, τό πρότυπό του, «κηρύγματα αὐτοῦ τύποις δεδημοσιευμένα δέν ὑπάρχουσιν».

Ὁ Τρεμπέλας στή θεωρία τοῦ κηρύγματος τοῦ ἀκολουθεῖ τήν παραδεδομένη μορφή τοῦ ὁμιλητικοῦ κηρύγματος, ὅπως ἐφαρμόστηκε στόν τόπο μας ἀπό τόν 17ο αἰῶνα. Ἀκολουθώντας τήν ἐντόπιο διδασκαλία, ὅπως καί ἐκείνη πού ἐπικρατοῦσε στή Εὐρώπη, στούς θεωρητικούς τῆς ὁποίας συνεχῶς παραπέμπει, κατήρισε τήν πολυσέλιδο καί δύσχηστο Ὀμιλητική του. Ἔχουμε τή γνώμη ὅτι ἐάν μείνουμε σ' αὐτά, δέν θά κατανοήσουμε τή θεωρία τοῦ Τρεμπέλα. Ζυμωμένος μέ τό κήρυγμα γνώριζε τίς δυσκολίες καί τά προβλήματα πού ἀντιμετωπίζει ὁ κήρυκας. Τήν ἀνάγκη τῆς καλῆς προετοιμασίας, τόν λίγο διαθέσιμο χρόνο, τά ἐκφραστικά προβλήματα, τήν δοκιμαζόμενη ἐπιμέλεια καί ἐπιμονή του. Γι' αὐτό καί προτείνει καί ἕνα ἄλλο εἶδος κηρύγματος πού ὀνομάζει αὐτοσχέδιο λόγο. «Λέγοντες δέ αὐτοσχεδίους λόγους οὐδαμῶς ἐννοοῦμεν λόγους ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐκ προτέρου παρασκευῆς ἐκφωνουμένους. Οὐδέποτε ὁ ρήτωρ ἐπιτρέπεται ν' ἀνεβαίνει τό βῆμα ἀπαράσκευος, χωρίς νά ἔχη προδιαγεγραμμένον ἐν νῶ τό σχέδιον καί τάς κεντρικάς γραμμάς, τάς ὁποίας θ' ἀκολουθήσῃ ὁ λόγος αὐτοῦ. Τό αὐτοσχέδιον κυρίως ἔγκειται ἐν τῇ προχειρῶ ἐξευρέσει τῶν λέξεων καί τῶν φράσεων, διά τῶν ὁποίων ὁ ρήτωρ τό ἤδη προκατηρισμένον καί λογικῶς συνδεδεμένον σύστημα ἐννοιῶν ἐκφράζει πρὸς τό ἀκροατήριον αὐτοῦ». Ὅσοι δέν προετοιμάζονται ὀνομάζει «καταισχύνῃν ἀληθινήν τοῦ ἄμβωνος, διαπομπευτάς τοῦ θείου κηρύγματος, οἵτινες καθιστῶσιν αὐτό φορτικόν εἰς τά ἐκκλησιασματα, δυσμενῶς τοῦς πιστοῦς πρὸς τό κήρυγμα ἐν γένει προδιαθέτοντες».

Ὁ Τρεμπέλας προτείνει τόν τρόπο καί τά στάδια προετοιμασίας τοῦ αὐτοσχεδίου κηρύγματος. Βάση του εἶναι ἡ συνεχῆς μελέτη τοῦ κήρυκα γιά τόν ἐμπλουτισμό τῶν γνώσεών του καί τήν ὄξυνση τοῦ πνεύματός του. Γιά κάθε κήρυγμα πρέπει νά γίνεται ἰδιαίτερη μελέτη, παρόμοια μέ ἐκείνην πού στήν κλασική ρητορική ὀνομάζεται εὕρεση. Ἡ διάθεση τῆς ὕλης στό αὐτοσχέδιο κήρυγμα γίνεται μέ ἀπλή ταξιθέτηση καί καταγραφή πού ἀπαρτίζουν τόν σκελετό καί τό σχεδιάγραμμα. Τή διαδικασία αὐτή ὀνομάζει ἀνάλυση. Ἀκολουθεῖ μελέτη τοῦ σχεδιαγράμματος γιά νά ἐντυπωθοῦν οἱ ιδέες καί γιά νά ἀποκτήσει ὁ κήρυκας δυνατότητα ἔκφρασής τους. Ἔχει σημασία νά προσέξουμε ὅτι ὁ Τρεμπέλας γιά τήν μελέτη τοῦ σχεδιαγράμματος χρησιμοποιοῖ καί ὑπογραμμίζει τίς λέξεις «ἐνδιάθετος μελέτη» καί «ἄρρητα ρήματα» γιά νά ἀποτρέψει τόν κήρυκα ἀπό κάθε ἀπόπειρα ἀπομνημόνευσης λέξεων καί φράσεων. Καί μία ἀκόμη συμβουλή: «Κατά τήν νύκτα τήν προηγουμένην τῆς ἡμέρας, καθ' ἣν θά ἐκφωνηθεῖ ὁ λόγος, εὐρισκόμενος ἐπί τῆς κλίνης σου ἐπιχειρήσον σιωπηλῆν ἐν τῷ βᾶθει τῆς διανοίας ἀνασκόπησιν καί ἐπιθεώρησιν τοῦ συνόλου τοῦ λόγου σου, ἐπιζητῶν ἵνα ἐπιτύχῃς τήν ζωηροτάτην διανοητικὴν ἐντύπωσιν, δι' ἧς αἱ ιδέαι σου θά καταστῆ δυνατόν, ἵνα ἐγχαραχθῶσιν ἀνεξιτήλως ἐν τῇ διανοίᾳ σου. Καί κοιμήθητι. Κοιμήθητι ἐπί τοῦ λόγου σου. Ἀσφαλῶς δέ τήν ἐπομένην θά εὐρεθῇ οὗτος ἐντετυπωμένος ἐν τῇ μνήμῃ σου μετ' ἀπροσδοκῆτου σαφηνείας».

Στήν Ὀμιλητική του ὁ Τρεμπέλας θά γράφει πάλι γιά τό αὐτοσχέδιο κήρυγμα. Πρότυπό του θεωρεῖ τίς ἴδιες τίς Ἁγίες Γραφές «ἐν ταῖς ὁποίαις οὐ μόνον ὁ Κύριος, ἀλλά καί οἱ Ἀπόστολοι καί οἱ

Προφήται παρουσιάζονται ἐλευθέρως ὑπὸ τὴν θείαν ἔμπνευσιν κατὰ τὸ περίσσευμα τῆς ἀναγεγεννημένης καρδίας αὐτῶν λαλοῦντες». Γράφει ἐπίσης ὅτι λόγῳ τῆς πνευματικῆς ἀδυναμίας μας εἴμαστε ἀναγκασμένοι νὰ ἀκολουθοῦμε μέθοδο προπαρασκευῆς. Ὑποστηρίζει ὅτι ὑψηλότερη καὶ ἱεροπρεπέστερη μορφή κηρύγματος εἶναι ἡ θεία ἔμπνευση τῆς στιγμῆς γιὰ νὰ καταλήξει ὅτι ἡ ὁρμή πρὸς αὐτοσχέδια κηρύγματα πού αἰσθάνεται ὁ ἱεροκήρυκας «εἶναι κατὰ πάντα ἀξία ἀποδοχῆς». Μὲ συστηματικὸ τρόπο ἐξετάζει τίς προϋποθέσεις τοῦ αὐτοσχεδίου κηρύγματος γιὰτι «τοῦτο δύναται νὰ παράσχει τὸν τελειότερον τρόπον τῆς ἀνακοινώσεως τῶν διανοημάτων καὶ συναισθημάτων τοῦ ρήτορος πρὸς τοὺς ἀκροατὰς του».

Ἐκ τῆς ἀνάλυσης καὶ τίς ὁδηγίες φαίνεται ἡ ὑπαρξιακὴ σχέση τοῦ Τρεμπέλα μὲ τὸ «αὐτοσχέδιο κήρυγμα». Γράφει στὴν Ὀμιλητικὴ του: «ὁ κηρύττων δέον πάντοτε νὰ εἶναι ὁ ἀναγεγεννημένος ἀπὸ Θεοῦ». Αὐτὸ εἶναι «τὸ θεμελιωδέστερον ἐσωτερικὸν ἀξίωμα πάσης γνησίας καὶ ἀληθοῦς ἐπιστήμης τοῦ κηρύγματος, ἐφ' οὗ καὶ μόνοι δέον νὰ θεμελιωθῶνται ὁλόκληρον τὸ οἰκοδόμημα τῆς διακονίας τοῦ κηρύγματος». Ἀντίθετα, χαρακτηρίζει «ὡς ἐξόχως ὀλέθριον [...] νὰ καλλιεργεῖται ἀντὶ τοῦ δώρου τῆς χάριτος σχολαστικὴ τις ὀμιλητικὴ, ἣτις παραμερίζει τὴν πίστιν». Μὲ τὸν ὅρο «ἀναγεγεννημένος» ἐννοεῖται συγκεκριμένος τύπος χριστιανοῦ, μὲ κύριο χαρακτηριστικὸ, ἐκτὸς ἀπὸ τὴ συνεπῆ τήρηση τῶν θρησκευτικῶν καθηκόντων, τὴ συνειδητὴ στράτευσίν του στὴν πνευματικὴ ἀναγέννηση τῆς κοινωνίας καὶ τοῦ ἔθνους.

Μὲ τὸν ὅρο «σχολαστικὴ ρητορικὴ» ὁ Τρεμπέλας ἐννοεῖ τὸ ὀμιλητικὸ κήρυγμα πού εἶχε εἰσαχθεῖ στὸν τόπο μας ἀπὸ τὸν

17ο αἰῶνα μὲ κύριο χαρακτηριστικὸ τὴν αὐτονομία τοῦ ἀπὸ τὴν ἀναγνωσθεῖσα περικοπή. Βέβαια, τυπικὰ τὸ κήρυγμα γινόταν ἐπὶ τῆς περικοπῆς, ἀλλὰ στὴν οὐσία ἐπρόκειτο γιὰ ἀνεξάρτητη ὁμιλία ὅπου ἀκολουθοῦνταν συστηματικὰ οἱ κανόνες τῆς ρητορικῆς μὲ ἀφετηρία μία λέξη ἢ μία πρόταση τῆς περικοπῆς ἢ αὐτὸ πού φαίνεται ὅτι εἶναι τὸ θέμα της, π.χ. ἡ μετάνοια, ἡ ταπείνωση, ὁ πλοῦτος κ.ο.κ. Δηλαδή, ἡ περικοπὴ γινόταν πρόσχημα γιὰ τὴν ἐκφώνηση τῆς ὁμιλίας καὶ ὅχι θέμα τοῦ κηρύγματος. Παράλληλα ἡ αὐστηρὴ τήρηση τῶν κανόνων τῆς ρητορικῆς θυσίαζε τὴ ζωτάνια. Ἐκ τῶν μέσων τοῦ 19ου αἰῶνα μία νέα πρόταση κηρύγματος ἄρχισε νὰ ἐφαρμόζεται, πού ἀπηχεῖ τίς ἀνανεωτικὲς ἀποφεις τῆς ἐποχῆς. Πρόκειται γιὰ τὸ κήρυγμα τοῦ Εὐσεβισμοῦ, πού θεμελιώθηκε ἀπὸ τὸν Μακράκη, ἐφαρμόστηκε ἀπὸ τοὺς μαθητὲς του καὶ κατέληξε στὴ συγκρότηση «ιδίας σχολῆς ἱεροκηρῶν εἰς ἣν ἀνήκει καὶ ὁ χαράσων τὰς γραμμάς ταύτας» σημειώνει γιὰ τὸν ἑαυτὸ τοῦ ὁ Τρεμπέλας.

Στὴν ἐνσωματωμένη στὴν Ὀμιλητικὴ του «ἱστορία τοῦ κηρύγματος», ὁ Τρεμπέλας ἀφηγεῖται τὴν ἐμφάνιση καὶ τὰ στάδια τοῦ εὐσεβιστικοῦ κηρύγματος. Ἀφοῦ μνημονεύσει τὸν Φλαμιάτο, τὸν Ἰγνάτιο Λαμπρόπουλο καὶ τὸν Παπουλάκο, ἀναφέρει ὅτι ὁ Μακράκης ἔδωσε στὸ κήρυγμα «σοβαρὴ ὄθηση» καὶ οἱ τρεῖς μαθητὲς τοῦ Ἰερόθεος Μητρόπουλος, Ἡλίας Βλαχόπουλος καὶ Εὐσέβιος Ματθόπουλος «σοβαρότερη». Γιὰ τοὺς τρεῖς γράφει ὅτι ἐπεζήτησαν «τὴν ἐσωτερικὴν ἐν Χριστῷ ἀναγέννησιν». Ὁ ἔπαινός του γι' αὐτοὺς εἶναι μεγάλος καὶ γιὰ τὸν Μητρόπουλο σημειώνει ὅτι «καὶ ὁ γράφων δὲ τὰς γραμμάς ταύτας εὐγνωμῶς καὶ εὐλαβῶς ἀναμιμνήσκειται τῆς ἐπ' αὐτοῦ, παιδὸς ἔτι ὄντος, ἀγαθωτάτης ἐπι-

δράσεως τοῦ κηρύγματος τοῦ ἁγίου ἐκείνου ἱεράρχου». Στό κήρυγμα τοῦ Ματθόπουλου ἐπιμένει περισσότερο. Ὁ Ματθόπουλος ἦταν ὁ κατεξοχὴν «ἀναγεννημένος», πού «συγκεντρώσας τὴν προσοχὴν αὐτοῦ καὶ ὄλην τὴν προσπάθειαν αὐτοῦ εἰς τὸν ἐσωτερικὸν ἁγιασμόν αὐτοῦ, ἐπεδόθη εἶτα εἰς τὸν διαφωτισμὸν τοῦ χριστιανικοῦ πληρώματος». Σύμφωνα μὲ τὸν Τρεμπέλα ἦταν πολὺ ἀπλό καὶ ἀνεπιτήδευτο, σέ γλῶσσα καθαρὴ καὶ «ἀπηλλαγμένη παντός ἐκχυδαΐσμου». Ἡ διαπραγμάτευση τοῦ θέματος σαφής, ἀναλυτικὴ καὶ ἐπεξηγηματικὴ. Ἡ ἐμμονὴ στό θέμα παραδειγματικὴ. Ἡ ὄλη ἀνάπτυξη μεθοδικὴ καὶ συστηματικὴ. Τό περιεχόμενον βιβλικὸ καὶ χριστοκεντρικόν. Χωρὶς τίποτε τὸ ρητορικὸ ἢ ἐπιτηδευμένο. Ἐπίσης, ἦταν γυμνὸ ἀπὸ κάθε γλαφυρότητα καὶ ἐξωτερικὴ ὁμορφιά, πλούσιο σέ νοήματα ἀναπτυσσόμενα μὲ τάξην καὶ σαφήνεια. Εἶναι σαφές ὅτι ἓνα τέτοιο κήρυγμα δὲν ἀπαιτεῖ τίς εἰδικές γνώσεις τῆς ἐκκλησιαστικῆς ρητορικῆς ἀλλὰ μόνον τὴν ιδιότητα τοῦ «ἀναγεννημένου».

Τό εὐσεβιστικὸ κήρυγμα, ἐπειδὴ δὲν ἀπαιτοῦσε τὴν ιδιότητα τοῦ μονίμου λειτουργοῦ καὶ τὸν χῶρον τοῦ ναοῦ ὡς τόπος τῆς ἐκφώνησής του, διεύρυνε τὸν χῶρον προέλευσης τῶν κηρύκων. Οἱ «ἀναγεννη-

μένοι» κήρυκες ἦταν οἱ περισσότεροι λαϊκοὶ καὶ οἱ χῶροι ἐκφώνησης πολλές φορές αἵθουσες συγκεντρώσεων. Τό ἀποτέλεσμα ἦταν νὰ ὑπηρετεῖται ἀπὸ καλοπροαίρετους κήρυκες ἀλλὰ ὄχι πάντα ἐπαρκεῖς. Τό «αὐτοσχέδιο» κήρυγμα ἐπεκράτησε ὀλοκληρωτικά. Παρὰ τίς φιλότιμες προσπάθειες τοῦ ἀειμνήστου καθηγητοῦ γιὰ τὴν κατοχύρωσίν του ἀπὸ τοὺς κινδύνους πού ἐμφιλοχωροῦν σέ κάθε αὐθόρμητη ἔκφραση, ἀπὸ προσπάθεια ἀνανέωσης τοῦ ὁμιλητικοῦ κηρύγματος κατήντησε εὐσεβῆς κουβέντα καὶ ἀσπόνδυλος «λόγος Θεοῦ».

Ἐάν μὲ τὴν εἰσαγωγὴ τοῦ ὁμιλητικοῦ κηρύγματος ἔχουμε τὴν ἀποκοπὴν τοῦ ἀπὸ τὴν πρό αὐτοῦ ἐξηγητικὴν παράδοση τῆς Βίβλου, μὲ τὴν ἐπικράτηση τοῦ «αὐτοσχέδιου» ἔχουμε τὴν καταστροφὴν τῆς φιλολογικῆς μορφῆς του. Σήμερα, ὅταν γίνεται λόγος γιὰ κήρυγμα, ὄχι μόνον δὲν τίθεται θέμα τήρησης βασικῶν κανόνων ρητορικῆς, ἀλλὰ εἶναι ἀκατανόητη καὶ κάθε πρόταση πού θὰ τοῦ ἐξασφάλιζε τὰ ἀπαραίτητα στοιχεῖα νὰ φαίνεται καὶ νὰ εἶναι κήρυγμα. Ἡ παρακμὴ τοῦ εὐσεβιστικοῦ κινήματος καὶ ἡ συνακόλουθη ἀπώλεια τῆς δυναμικῆς του ἐπέφεραν τὴν παρακμὴ καὶ ἀπαξίωση τοῦ ἴδιου τοῦ κηρύγματος καὶ φανέρωσαν τὴν κρίση τῆς προφητείας στὴν Ἐκκλησίαν μας.

ΥΠΟΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. *Πρόχειρα σχεδιάσματα ἐκκλησιαστικῆς ρητορικῆς*, ΖΩΗ, Ἀθῆναι 1924.
2. Ὁ.π., σελ. 4.
3. Ε. Δ. Θεοδώρου, «Συνοπτικὴ βιογραφία Π. Ν. Τρεμπέλα», στὸν τόμο *Εὐλαβὲς ἀφιέρωμα εἰς Παναγιώτην Ν. Τρεμπέλαν*, Ἐταιρεία τῶν φίλων τοῦ λαοῦ, Ἀθῆναι 2007, σελ. 175 κ.έ.
4. Ε. Δ. Θεοδώρου, ὁ.π., σελ. 175.
5. ΣΩΤΗΡ, Ἀθῆναι 1976.
6. Ὁμιλητικὴ, ΣΩΤΗΡ, Ἀθῆναι 1976, σελ. 153.
7. *Πρόχειρα σχεδιάσματα*, σελ. 83.
8. Ὁ.π.
9. Ὁ.π., σελ. 85.
10. Ὁ.π., σελ. 85-89.
11. Ὁ.π., σελ. 88.
12. Σελ. 277.
13. Ὁ.π.
14. Ὁ.π., σελ. 321.
15. Σελ. 184.
16. Ὁμιλητικὴ, σελ. 153.
17. Ὁ.π., σελ. 151.
18. Ὁ.π., σελ. 153.

Σύγχρονες μορφές Ἀρειανισμοῦ

Πρωτοπρ. Σωτηρίου Ὁ. Ἀθανασούλια,
Ἐφημ. Μητροπολιτικοῦ Ἱ. Ναοῦ Ἀγ. Βασιλείου Τριπόλεως

Ο ΠΩΣ ΕΙΝΑΙ ΓΝΩΣΤΟ ἀπό τήν ἐκκλησιαστική ἱστορία, ὁ Ἀρειανισμός εἶναι ἡ πρώτη ἀπό τίς μεγάλες αἱρέσεις πού συντάραξαν τήν Ἐκκλησία τόν δ' καί ε' μ.Χ. αἰ. Εὐστοχα ἔχει χαρακτηρηθεῖ ὡς «ἡ ριζοσπαστικότερη αἵρεση τοῦ Χριστιανισμοῦ» (Στ. Παπαδοπούλου, *Πατρολογία Β'*, Ἀθήνα 1999, σ. 114) καί ὄντως ἀποτελεῖ διδασκαλία, πού καταργεῖ τό Εὐαγγέλιο τοῦ Χριστοῦ καί ἐπιχειρεῖ νά ἀνατρέψει ἐκ θεμελίων τό οἰκοδόμημα τῆς Ἐκκλησίας. Σέ γενικές γραμμές δίδασκε ὅτι ὁ Υἱός καί Λόγος τοῦ Θεοῦ, τό δεύτερο πρόσωπο τῆς Ἁγίας Τριάδος, ἀνήκει στά κτίσματα (δημιουργήματα) τοῦ Θεοῦ, δηλ. δέν εἶναι ἀληθινός Θεός καί δέν ἔχει τήν ἴδια φύση μέ τόν Πατέρα. Κατά συνέπειαν, καί ὁ ἱστορικός Ἰησοῦς Χριστός δέν ἦταν ἀληθινός Θεός, οὔτε πραγματικός Σωτήρας τοῦ κόσμου. Μέ τήν εὐρύτερη ἔννοια, Ἀρειανισμός εἶναι κάθε πίστη ἢ ἀντίληψη πού ὑποτιμᾷ τό πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ. Τέτοιες ἀντιλήψεις ἐμφανίζονται σέ πολλές περιπτώσεις στήν ἐποχή μας, ἐκφραζόμενες εἴτε ἀπό συγκεκριμένες αἱρετικές ὁμάδες εἴτε ἀπό εὐρύτερα θρησκευτικά ἢ ἀποκρυφιστικά κινήματα, ὅπως αὐτό τῆς Νέας Ἐποχῆς κ.ἄ. Ὁ Ἀρειανισμός δηλ. δέν εἶναι ἕνα φαινόμενο τοῦ παρελθόντος, ἀλλά κάτι, πού ἀφορᾷ σέ κάθε ἐποχή καί πολύ περισσότερο στήν ἐποχή μας. Ἐς δοῦμε, ὅμως ἐνδεικτικά κάποιες συγκεκριμένες περιπτώσεις.

α) Ἡ αἵρεση τῶν Μαρτύρων τοῦ Ἰεχωβᾶ εἶναι ἀπό τίς πιο χαρακτηριστικές μορφές ἀναβίωσης τοῦ ἀρχαίου Ἀρειανισμοῦ στήν ἐποχή μας. Ἔχει μιά πολύ συγκεκριμένη ἀντίληψη περί τοῦ Χριστοῦ. Σέ ἄλλες περιπτώσεις ἰσχυρίζεται ὅτι εἶναι τό ἰσοδύναμο τοῦ τέλειου ἀνθρώπου, τοῦ «τέλειου Ἀδάμ», ἀλλοῦ ὁ Χριστός συγγέεται μέ τόν Ἀρχάγγελο Μιχαήλ! καί ἀλλοῦ ἀποκαλεῖται «θεός», ἀλλά μόνο καταχρηστικά, ὅπως ἀποκαλεῖται θεός «κατά χάριν» ἕνας Ἅγιος τῆς Ἐκκλησίας μας. Σέ ἔντυπά της συναντοῦμε τήν ἀντίληψη ὅτι ὁ Υἱός εἶναι «τό πρῶτο δημιούργημα τοῦ Θεοῦ» (Σκοπιά, 1916, σ. 289) ἢ «ὄργανον ὑπό τοῦ Θεοῦ χρησιμοποιηθέν ἐν τῇ δημιουργίᾳ τῶν πάντων» (Καταλλαγή, σ. 113), ὅπως ἀκριβῶς πίστευε καί ὁ Ἄρειος. Ἄλλωστε, σέ ἀγγλική ἔκδοση ἑνός βιβλίου τῆς αἵρεσης (Γραφικαί Μελέται, τ. Ζ, 1918, σ. 64) ὁ Ἄρειος εἰκονίζεται δίπλα στόν εὐαγγελιστή Ἰωάννη, στόν ἀπόστολο Παῦλο καί στόν ἰδρυτή της Κάρολο Ρῶσελ.

β) Ἡ Μασωνία εἶναι μυστική θρησκευτική ὁργάνωση μέ ἰδιαίτερη λατρεία. Τό κατ' ἐξοχήν στοιχεῖο, πού τήν διαφοροποιεῖ ριζικά ἀπό τόν Χριστιανισμό, εἶναι ἡ ἀντίληψη γιά τό πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ, ὅπως ἐκφράζεται σέ κείμενα κορυφαίων ἐκπροσώπων της ἢ σέ τεκτονικά τελεουργικά τυπικά. Σέ κάποια ἀπ' αὐτά ἀμφισβητεῖται ἀκόμη καί ἡ ἱστορική ὑπαρξη τοῦ Ἰησοῦ ἢ τό πρό-

σωπό Του κατανοείται συμβολικά, μέ όρο-
λογία πού θυμίζει τόν φιλοσοφικό χώρο του
Νεοπλατωνισμού. Σέ άλλα κείμενα ό Χρι-
στός γίνεται αποδεκτός ως ιστορικό πρό-
σωπο, όχι όμως, ως ό μόνος αληθινός Θεός,
άλλά ως ένας μεγάλος δάσκαλος τής
άνθρωπότητας, πού εξισώνεται μέ ύπαρκτά
ή ανύπαρκτα πρόσωπα (Πυθαγόρας, Κομ-
φούκιος, Βούδας, Ποσειδώνας, Άπόλλω-
νας). Ό Ίησοῦς, κατά τή μασωνική αντίλη-
ψη, δέν ήταν τίποτε περισσότερο από έναν
«τέλειο μύστη», δηλ. έναν μεγάλο μασώνο,
τόν όποιο μπορεί νά φθάσει (άλλά και νά
ξεπεράσει!) κάθε μνημένος στις «αλήθει-
ες» του Τεκτονισμού. Τό χειρότερο είναι
ότι ό Τεκτονισμός αναμένει έναν άλλο μύ-
στη, τόν μεγαλύτερο όλων τών εποχών,
έναν «μεσσία» ανώτερο από τόν Χριστό, ό
όποιος θά έρμηνεύσει αυθεντικά τά τεκτο-
νικά σύμβολα και θά αποκαλύψει, δήθεν,
τό πλήρωμα τής αλήθειας!

γ) Σέ μεσσιανικές θρησκείες και αίρέσεις
τής εποχής μας, διάφοροι ήγέτες τέτοιων
ομάδων έμφανίζονται ως σύγχρονοι «μεσ-
σίες» μέ αποστολή και ιδιότητες παράλλη-
λες ή και ανώτερες απ' αυτές του Χριστού.
Οί περισσότεροι απ' αυτούς κινούνται
έκτός του Χριστιανισμού, στον χώρο τών
ανατολικών θρησκειών και τής Νέας Έ-
ποχής. Έτσι έμφανίζονται π.χ. ή αρχηγός
τής Ινδουιστικής αίρεσης «Σαχάτζα Γιό-
γκα», ό κορεάτης ψευδομεσσίας Σάν Μυ-
ούνκ Μούν, ό αρχηγός τής αίρεσης «Παιδιά
του Θεού» David Berg και πολλοί άλλοι.
Συνήθως ισχυρίζονται ότι αποτελούν έπα-
νεμφανίσεις του Χριστού στον κόσμο ή ότι
ήλθαν νά ολοκληρώσουν τό έργο Του, πού
έμεινε, δήθεν, άτελής, ως νέοι και μεγαλύ-
τεροι απ' αυτόν «μεσσίες».

δ) Στο κίνημα τής Νέας Έποχής, τέλος,
όπου έντάσσονται εκατοντάδες οργανώσεις

και πρόσωπα σέ όλο τόν κόσμο, ό Χριστός
δέν γίνεται αποδεκτός ως πρόσωπο, αλλά
ως κατάσταση (ή περίφημη «χριστική κατά-
σταση»), στην όποία μπορεί νά φτάσει κάθε
άνθρωπος, αναπτύσσοντας τις «θεικές» δυ-
νάμεις, πού, δήθεν, βρίσκονται μέσα του, μέ
τή βοήθεια κάποιων ασκήσεων και τεχνικών
(όπως ή γιόγκα και ό διαλογισμός). "Αν ό
Χριστός υπήρξε ως ιστορικό πρόσωπο, ση-
μασία έχει ή κατάσταση στην όποία βρισκό-
ταν και στην όποία είχαν φθάσει και άλλα
πρόσωπα του παρελθόνος. Γενικά, ή Νέα
Έποχή δέν άρνεϊται ότι ό Χριστός ήταν ένας
Μεσσίας, πού κυριάρχησε σέ μιá ιστορική
περίοδο (στην «Έποχή του Ίχθύος»). Δέχε-
ται, όμως, ότι ή έποχή αυτή πέρασε και στή
«Νέα Έποχή» πού ανατέλλει (στην «Έποχή
του Ύδροχόου»), έποχή τής προόδου και τής
εϋημερίας, θά κυριαρχήσει ένας άλλος
«μεσσίας», ό «μεσσίας» τής Νέας Έποχής.

Όλες αυτές οι περιπτώσεις συνιστούν
μορφές αναβίωσης του Άρειανισμού στην
έποχή μας και μάλιστα σέ πολύ άκραία
μορφή. Ό αρχαίος Άρειανισμός δίδασκε ότι
ό Υίός είναι τό πρώτο και τελειότερο κτίσμα
του Θεού. Ό σύγχρονος Άρειανισμός διδά-
σκει ότι ό Χριστός είναι ένα από τά τελειό-
τερα κτίσματα, τό όποιο μπορεί νά φτάσει,
άλλά και νά ξεπεράσει κάθε άνθρωπος στον
κόσμο. "Αν ό αρχαίος Άρειανισμός άποτε-
λεϊ κατάσταση επικίνδυνη για τή σωτηρία
(γι' αυτό, άλλωστε, καταδικάστηκε ως φο-
βερή αίρεση), πολύ πιο επικίνδυνη κατά-
σταση αποτελούν οι σύγχρονες μορφές του.
"Η Έκκλησία του Χριστού, και, κατ' επέ-
κτασιν, ή σωτηρία του ανθρώπου, βασιζο-
νται στην άκλόνητη πέτρα τής πίστεως και
όμολογίας ότι ό Ίησοῦς είναι «ό Χριστός ό
Υίός του Θεού του ζώντος» (Ματθ. 16,16),
ό μόνος αληθινός Θεός, ό μόνος Σωτήρ και
Λυτρωτής του κόσμου.

Υπομονῆς θητεία...

π. Εὐσεβίου Βίττη, εὐλαβικό Μνημόσυνο

Πρωτ. Κωνσταντίνου Καλλιανού

Ἐφημ. Ἱ. Ν. Ἁγίου Παντελεήμονος Σκοπέλου Ἱ. Μ. Χαλκίδος

Πρέπει νά δανειστεῖς αὔριο πάλι
ἀπ' τόν Ἰώβ
ἓνα μικρό ποσόν ὑπομονῆς¹
Π.Β. Πάσχος

Ο προφητικός αὐτός λόγος τοῦ ποιητῆ ἀνοίγει μέσα σου καθημερινά δρόμους ἐλπίδας κι ἀντοχῆς, καθώς πασχίζεις ν' ἀνεβείς, μέ περισσὴ δύναμη, τόν προσωπικό σου Γολγοθᾶ. Γιατί ἡ κάθε μέρα, ἡ κάθε ὥρα, ἡ κάθε στιγμή, στό χῶρο τῆς ποιμαντικῆς σου δραστηριότητας καί συντυχίας, ἀπαιτεῖ τήν ὑπομονή, πού εἶναι τό κλειδί ὁπού ἀνοίγει καί τίς πιό ἐρμητικά κλειδωμένες πόρτες τῶν καρδιῶν τῶν ἀνθρώπων.

Κι αὐτό, ἐπειδὴ «οὐδέν γάρ ὑπομονῆς ἴσον καί καρτερίας πέτρα γάρ ἔοικεν» (ἱ. Χρυσόστομος). Ἄλλά καί τίποτε δέν χαντακῶνει τήν ψυχή, καί κατ' ἀκολουθίαν τήν πνευματική μας ζωή, ὅσο ἡ ἀνυπομονησία καί ἡ ἀγχωτική μας διάθεση, στό νά πασχίζουμε νά φέρουμε σέ πέρας ἓνα πλῆθος δραστηριοτήτων καί ὑποχρεώσεων. Γιατί, ὅταν φορτωθεῖς μέ τέτοιου εἴδους βάρη, πρέπει νά γνωρίζεις καλά ὅτι ὁ ἀνήφορος ὅλο καί πιό κοπιαστικός θά γίνεται. Ἀντίθετα, ὅταν

παρατήσεις στή ἄκρη ὅλα τά περιττά, μαζί μέ τίς μέριμνες, ὅλο καί περισσότερο φτερώνεις. Εἶναι δέ βέβαιο, πώς τά περισσότερα ἀπό τά ἄχρηστα πράγματα πού κουβαλᾶς μέσα σου τά ξεκαθαρίζεις καί τά πετᾶς, ὅταν βρεθεῖς σέ καιρό περισυλλογῆς, δοκιμασιῶν καί ἔντονου πνευματικοῦ ἀγώνα. Γιατί ὅλο καί πιό πολύ καταλαβαίνεις, πώς σύντομα θά φύγεις ἀπ' αὐτόν τόν κόσμο, κι ὅση περισσότερη ματαιότητα συλλέγεις, τόσο μακραίνεις ἀπ' τόν Οὐρανό....

Τότε, λοιπόν, εἶναι πού σφυρηλατεῖς τό εἶναι σου στό καμίνι τῆς ὑπομονῆς καί τῆς καρτερίας, ἀναμένοντας μέ συστολή καί πόνο τήν ὅποια ἀναφυχή ἔλθει μέσα σου ὡς εὐλογία σέ τούτη τήν ἔγκοπη ὁδοιπορία, σέ γῆ αὐχμῶσα καί διψῶσα.

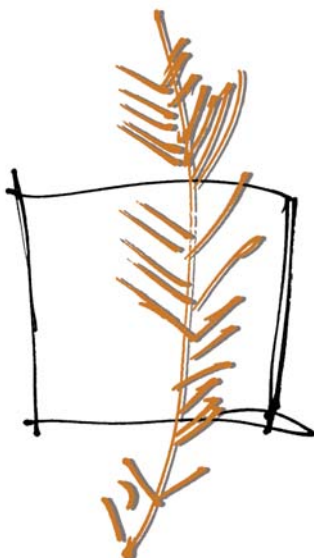
«Πάλιν καί πολλάκις» ὁ στίχος αὐτός τοῦ ποιητῆ, πού ἔχει κοπεῖ ἀπό τό μεταλλεῖο τῆς ὀρθόδοξης πνευματικῆς μας ζωῆς καί παράδοσης, συντροφεύει τήν ψυχή μέ τήν πανίερη μορφή τοῦ δικαίου καί πολυάθλου Ἰώβ, σέ καιρούς καί χρόνους ὅπου ἡ δικαιοσύνη δέν σὺνυπάρχει μέ τούς ἐνοικοῦντας ἐπὶ τῆς γῆς, ἀλλά, κι αὐτό εἶναι τό πλεόν σημαντικό,

1. Οἱ στίχοι προέρχονται ἀπό τήν ποιητική συλλογή τοῦ Π. Β. Πάσχου, Ἑγκλειστος βίος, Ἀθήνα 1973, σελ. 97.

διασώζεται στόν Πατέρα τῶν Φώτων, πού ὑπομένει κι Ἐκεῖνος τή δική μας ἀποστασία κι ἀναμένει, μέ τή φιλοστοργία πού Τόν διακρίνει, τήν ἐπιστροφή μας (πρβλ. Λκ. 15, 11-32). Ἔτσι ὁ Θεός ὑπομένει τίς ἀταξίες μας κι ἐμεῖς ὑπομένουμε τίς δικιμασίες, πού, ὥστόσο, εἶναι καί παραμένουν τά σημάδια τῆς παιδείας Του.

Ἄν ὁ ποιμένας ἐπιθυμεῖ νά προβεῖ μέ ἱεραποστολικό ζῆλο σέ μιὰ ἐπίπονη ἀναθεώρηση τῆς στάσης του ἀπέναντι στόν κόσμο, τότε, ἴσως, θά μπορούσε νά σκεφτεῖ μαζί μέ τόν Δίκαιο Ἰώβ, τή φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ (πρβλ. Ἰώβ. 42, 1-6) πού ὑπομονετικά στέκει κι ἀφουγκράζεται τούς καημούς καί τά προβλή-

ματα ὅσων ἐπιθυμοῦν νά τά καταθέσουν ταπεινά στά χέρια Του ὡς ἄλλη προσφορά. Ἄλλά καί ὅσων ἔχει συντελεστεῖ ἡ ἐπιστροφή τους, ἀφοῦ ἐν τῷ μεταξύ «ὡς χρυσός ἐν χωνευτηρίῳ» (Σοφ. Σολ. 3, 6) δοκιμάστηκαν μέ τή φιλοτιμία καί τό ἐνδιαφέρον τοῦ «πιστοῦ καί φρονίμου δούλου» (Μτθ. 24, 45), ὥστε νά καταστοῦν οἱ κεκλημένοι συνδαιτημόνες στό Δεῖπνο τῆς Βασιλείας Του (πρβλ. Λκ. 14, 15-24). Ἄλλωστε ἄς μή λησμονοῦμε τόν λόγο τοῦ Ἀδελφοθέου καί μάρτυρα: «Ἴδού μακαρίζομεν τούς ὑπομένοντας τήν ὑπομονήν Ἰώβ ἠκούσατε, ὅτι πολυεύσπλαχνός ἐστιν ὁ Κύριος καί οἰκτίρμων» (Ἰακ. 5,11). Ἀλήθεια, πόσοι τό καταλαβαίνουμε αὐτό;

Μνήμη Μάρθας καὶ Μαρίας τῶν ἀδελφῶν τοῦ Λαζάρου

Τοῦ Ν. Κ. Δρατσέλλα, Θεολόγου,
Μ.Α. Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

Στίς 4 Ἰουνίου, ἡ Ἐκκλησία μας ἐορτάζει τὴν μνήμη τῶν ἀδελφῶν τοῦ Λαζάρου, ὁ ὁποῖος ἀναστήθηκε ἀπὸ τὸν Ἰησοῦ Χριστό, δηλαδή τῆς Μάρθας καὶ τῆς Μαρίας. Ἐπειδὴ οἱ δύο ἅγιες αὐτές ἀποτελοῦν Βιβλικές μορφές, θὰ τίς προσεγγίσουμε κατὰ κύριο λόγο ἀπὸ τίς σχετικές ἀφηγήσεις τῶν Εὐαγγελίων. Παίρνομε ὡς ἀφετηρία τίς Εὐαγγελικές περικοπές (Λουκᾶ 10, 38-42 καὶ Ἰω. 11, 1-45, 12, 2).

Σύμφωνα μέ τόν Εὐαγγελιστὴ Λουκᾶ, σέ κάποια περιοδεία Του ὁ Ἰησοῦς εἰσῆλθε σέ μία κωμόπολη. Ἐκεῖ Τόν ὑποδέχτηκε κάποια γυναίκα, ἡ ὁποία ὀνομαζόταν Μάρθα (πρβλ. Λουκ. 10, 38). Ἡ Μάρθα εἶχε μία ἀδελφή, τὴν Μαρία, ἡ ὁποία, ἀφοῦ κάθισε δίπλα στὰ πόδια τοῦ Κυρίου ἄκουε τὰ λόγια Του. Σύμφωνα μέ τόν Εὐαγγελιστὴ Λουκᾶ, ἡ Μάρθα εἶχε περισπασμούς γιὰ νά ὑπηρετεῖ στίς οἰκιακές ἐργασίες. Γι' αὐτό ζήτησε ἀπὸ τόν Ἰησοῦ νά κάνει στήν Μαρία τὴν σύσταση νά τὴν βοηθήσει. Καί τότε ὁ Κύριος τῆς ἔκανε τὴν παρατήρηση, κατὰ τὴν ὁποία φρόντιζε καὶ ἀσχολοῦνταν μέ πολλά πράγματα, ἐνῶ ὑπάρχει ἀνάγκη ἀπὸ ἓνα μόνον πράγμα (πρβλ. Λουκ. 10, 41-42). Ὁ Κύριος συνέχισε μέ τὴν προσθήκη «Μαρία δέ τὴν ἀγαθὴν μερίδα ἐξελέξατο, ἥτις οὐκ ἀφαιρεθήσεται ἀπ' αὐτῆς» (Λουκ. 10, 42).

Ἀξίζει νά τονιστεῖ στό σημεῖο αὐτό ὅτι τὰ παραπάνω λόγια τοῦ Χριστοῦ δέν ἐνέχουν κάποια ὄντολογική ἢ ἠθική διαρχία. Κατὰ τόν Π. Ν. Τρεμπέλα, «ἡ μερίς τῆς Μάρθας, δέν κατακρίνεται, ἀλλ' ἡ τῆς Μαρίας ἐπαινεῖται (Βέδας). Δέν γίνεται σύγκρισίς τίς. Ἄλλ' ὑπονοεῖται, ὅτι ἡ ἐκλογή τῆς Μάρθας εἶναι ὑποδεστέρα. Ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν τῆς Μαρίας δέν δύναται νά κληθῆ «ἡ ἀγαθὴ μερίς» ἢ τό «ἐν οὐτινός ἐστι χρεία», καίτοι δέν κατακρίνεται ὡς κακὴ (ρ). (Π. Ν. Τρεμπέλα, Ὑπόμνημα εἰς τό κατὰ Λουκᾶν Εὐαγγέλιον, Ἐκδοσίς Ἀδελφότητος Θεολόγων ἢ «Ζωή», Ἀθῆναι, 1952, σελ. 332, δεξιὰ στήλη). Ὅπως παρατηρεῖ ὁ ἐρμηνευτὴς Θεοφύλακτος «μέγα μὲν τό τῆς φιλοξενίας ἀγαθόν, ὅπερ ἡ Μάρθα ἐπεδείκνυτο, καί οὐκ ἀπόβλητον· μεῖζον δέ τό προσέχειν τοῖς πνευματικωτέροις λόγοις (Θεοφύλακτος ἐν Τρεμπέλα, αὐτόθι). Καί κατὰ τόν Ζιγαβηνό, «τὴν ἀγαθὴν οὖν μερίδα εἶπεν οὐχ ὡς τῆς ἄλλης πονηρᾶς οὐσσης, ἀλλ' ἀγαθὴν ἐνταῦθα τὴν κρείττονα ὠνόμασεν. Ἐνδέχεται γάρ δύο καλῶν, τό ἔν εἶναι κάλλιον» (Ζιγαβηνός ἐν Τρεμπέλα αὐτόθι).

Ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης δίνει τὴν ἐπί πλέον πληροφορία ὅτι ἡ Μαρία ἦταν ἐκείνη, ἡ ὁποία εἶχε ἀλείψει τόν Κύριο μέ μύρο καὶ εἶχε σφογγίσει τὰ πόδια

Του μέ τά μαλλιά της (πρβλ. Ίω. 11, 2). Κατά συνέπειαν, δέν πρέπει νά συγχέεται μέ τήν άμαρτωλή γυναίκα, ή όποία έπίσης σφόγγισε τά πόδια του Ίησου. Σύμφωνα μέ τόν Εύαγγελιστή Λουκά, κάποιος Φαρισαίος είχε καλέσει τόν Ίησου στό σπίτι του, γιά νά γευματίσει μαζί του. "Όταν μία άμαρτωλή γυναίκα τό πληροφορήθηκε, άφου έφερε ένα άλάβαστρο γεμάτο άπό μύρο, καί στάθηκε πίσω άπό τά πόδια του Κυρίου κλαίγοντας, άρχισε νά τά βρέχει μέ δάκρυα, φιλοῦσε τά πόδια Του, καί τά άλειψε μέ μύρο (πρβλ. Λουκ. 7, 36-38). Στην άπορία του Φαρισαίου, κατά τήν όποία, εάν ό Ίησους ήταν προφήτης, θά γνώριζε ότι ή γυναίκα ήταν άμαρτωλή, ό Κύριος του άπάντησε ότι, όταν ήρθε στό σπίτι του, αυτός δέν Του έπλυνε τά πόδια μέ νερό. Αντίθετα, αυτή έβρεξε μέ τά δάκρυά της τά πόδια Του καί τά σπόγγισε μέ τά μαλλιά της. "Ο Φαρισαίος δέν έδωσε φίλημα στόν Χριστό, ενώ αυτή ή άμαρτωλή γυναίκα, άπό τότε πού Αύτός εισήλθε στό σπίτι, δέν έπαψε νά φιλεί τά πόδια Του. "Ο Φαρισαίος Σίμων δέν άλειψε μέ λάδι τήν κεφαλή του Ίησου. Αντίθετα, ή γυναίκα αυτή άλειψε τά πόδια Του μέ μύρο (πρβλ. Λουκ. 7, 46). Στην συνέχεια ό Κύριος τήν συγχώρησε μέ τήν χαρακτηριστική έκφραση «άφένταιί σου αί άμαρτίαί (Λουκ. 7, 48), ή όποία άφησε έκπληκτους όλους τούς υπόλοιπους.

Κατά συνέπειαν, ή παραπάνω γυναίκα δέν πρέπει νά συγχέεται μέ τήν Μαρία, άδελφή του Λαζάρου, ή όποία άλειψε έπίσης μέ μύρο τόν Κύριο καί σπόγγισε τά πόδια Του μέ τά μαλλιά της (πρβλ. Ίω. 11, 1-2). "Ο Λάζαρος σύμφωνα μέ τήν Βιβλική διήγηση του Εύαγγελιστου Ίωάννου, ήταν άρρωστος. Γι' αυτό οι

άδελφές του έστειλαν μήνυμα προς τόν Ίησου Χριστό λέγοντας ότι είναι άρρωστος εκείνος, τόν όποιο άγαπά. "Όταν ό Ίησους πληροφορήθηκε τήν άσθένεια του φίλου Του, δήλωσε ότι αυτή δέν έγινε, γιά νά πεθάνει, αλλά γιά νά δοξαστεί ό Υίός του Θεου μέσω αυτής. "Ο Εύαγγελιστής Ίωάννης σπεύδει νά σημειώσει ότι ό Κύριος άγαπούσε τόν Λάζαρο καί τίς άδελφές του (πρβλ. Ίω. 11, 5). Μετά άπό τήν παραμονή Του σ' εκείνο τό μέρος, στό όποιο βρισκόταν γιά δύο ήμέρες, άποφάσισε νά μεταβεί στην Ίουδαία. Στην συνέχεια ό Ίησους είπε στους μαθητές Του ότι ό Λάζαρος είχε κοιμηθεί καί έπρεπε νά πορευτεί, γιά νά Τόν ξυπνήσει. Σέ διευκρινιστική έρώτηση των μαθητών Του, κατά τήν όποία, εάν είχε κοιμηθεί, ό ύπνος θά του έκανε καλό, ό Χριστός άπήντησε ότι ό Λάζαρος είχε πεθάνει, καί ζήτησε νά μεταβεί προς αυτόν.

"Όταν ό Κύριος έφτασε στόν τάφο, βρήκε τόν Λάζαρο νά είναι εκεί τέσσερις ήμέρες. Πολλοί άπό τούς Ίουδαίους μετέβησαν στην Μάρθα καί τήν Μαρία, γιά νά τίς συλλυπηθούν γιά τόν άδελφό τους. "Η Μάρθα, όταν άκουσε ότι ό Ίησους έρχόταν, έσπευσε νά Τόν προϋπαντήσει, ενώ ή Μαρία καθόταν στό σπίτι τους (πρβλ. Ίω. 11, 20). "Η Μάρθα έσπευσε νά έκφράσει τήν πίστη της προς τόν Χριστό λέγοντας ότι, εάν βρισκόταν Αύτός δίπλα τους, ό άδελφός της ό Λάζαρος δέν θά πέθαινε (πρβλ. Ίω. 11, 22). "Ωστόσο ήταν βέβαιη ότι όσα ζητήσει ό Χριστός άπό τόν Θεό Πατέρα, Αύτός θά Του τό δώσει. Σέ άπόκριση του Ίησου, ότι ό Λάζαρος θά άναστηθεί, ή Μάρθα έξέφρασε τήν άποψη ότι αυτό θά γίνει τήν ήμέρα τής Κρίσης. Καί τότε ό Ίησους δήλωσε ότι «έγώ ειμι ή ανά-

στασις καί ἡ ζωή. Ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ, κἄν ἀποθάνῃ ζήσεται» (Ἰω. 11, 25). Στήν συνέχεια ἡ Μάρθα ἐξέφρασε τήν πίστη της στόν Κύριο λέγοντας ὅτι πίστευε ὅτι Αὐτός εἶναι ὁ Χριστός ὁ Υἱός τοῦ Θεοῦ. Φώναξε τήν Μαρία, τήν ἀδελφή της, ἡ ὁποία ἐπανέλαβε τά λόγια τῆς ἀδελφῆς της καί εἶπε ὅτι, ἐάν ὁ Χριστός βρισκόταν ἐκεῖ, δέν θά πέθαινε ὁ Λάζαρος. Ὁ Ἰησοῦς, ἀφοῦ ἀναστέναξε δύο φορές, πλησίασε πρός τόν τάφο, ὅπου καί ζήτησε νά σηκώσουν τόν λίθο, ὁ ὁποῖος τόν κάλυπτε. Σέ παρατήρηση τῆς Μάρθας ὅτι θά μύριζε, διότι εἶχαν περάσει τέσσερις ἡμέρες, ὁ Ἰησοῦς ἀποκρίθηκε ὅτι ἐάν πιστέψῃ αὐτή, θά δεῖ τήν δόξα τοῦ Θεοῦ. Τότε σήκωσαν τόν λίθο καί ὁ Ἰησοῦς προσευχήθηκε μέ λόγια εὐχαριστίας, κατά τά ὁποῖα πάντοτε ὁ Θεός Πατήρ ἀκούει τόν Υἱό. Τό θαῦμα τῆς Ἀνάστασης τοῦ Λαζάρου θά γινόταν, γιά νά πιστέψουν ὅλοι ὅτι ὁ Πατήρ ἀπέστειλε τόν Υἱό (πρβλ. Ἰω. 11, 42). Καί τότε ὁ Κύριος φώναξε «Λάζαρε, δεῦρο ἔξω» (Ἰω. 11, 44). Στό παράγγελμα αὐτό τοῦ Χριστοῦ, ὁ πεθαμένος ἀναστήθηκε δεμένος στά χέρια καί στά πόδια, καί ἡ ὄψη του ἦταν δεμένη μέ σουδάριο. Ὁ Κύριος παρήγγειλε νά τόν λύσουν καί νά τόν ἀφήσουν ἐλεύθερο.

Στήν συνέχεια, ὁ Εὐαγγελιστής Ἰωάννης παρατηρεῖ ὅτι ἕξι ἡμέρες πρίν ἀπό τό Πάσχα, ἡ Μάρθα καί ἡ Μαρία ἔκαναν δεῖπνο, στό ὁποῖο κάλεσαν τόν Ἰησοῦ. Ὁ Ἰησοῦς ἦλθε στή Βηθανία καί ἡ Μάρθα διακονοῦσε (πρβλ. Ἰω. 12, 2). Ὁ Λάζαρος ἦταν καλεσμένος. Τότε, ἡ Μαρία

ἄλειψε τά πόδια τοῦ Ἰησοῦ καί σπόγγισε αὐτά μέ τά μαλλιά της (πρβλ. Ἰω. 12, 3). Τότε ὁ Ἰούδας, ὁ ὁποῖος ἐπρόκειτο νά Τόν προδώσει, ἐξέφρασε τόν ἐνδοιασμό μήπως θά ἦταν προτιμότερο νά πωληθεῖ αὐτό τό μύρο καί νά δοθεῖ στούς φτωχοῦς (πρβλ. Ἰω. 12, 5). Ὁ Εὐαγγελιστής Ἰωάννης σπεύδει νά τονίσει ὅτι ὁ Ἰούδας ἀνέφερε τά παραπάνω, ὄχι ἀπό ἐνδιαφέρον πρός τούς φτωχοῦς, ἀλλά ἐπειδή ἦταν κλέφτης, κρατοῦσε τό ταμεῖο καί βάσταζε ὅσα χρήματα ἔπεφταν σ' αὐτό. Ὁ Ἰησοῦς ἀπήντησε κατηγορηματικά ὅτι καλά ἔπραξε ἡ Μαρία διότι πάντοτε οἱ Ἑβραῖοι θά ἔχουν τούς φτωχοῦς μαζί τους, ἐνῶ Αὐτόν δέν θά Τόν ἔχουν (πρβλ. Ἰω. 12, 7-8).

Ὅπως παρατηρεῖ ὁ καθηγητής Λουκᾶς Φίλης, «ἔτι εἰκάζεται, ὅτι ἡ Μάρθα ἦτο χήρα καί δῆ σύζυγος Σίμωνος τοῦ λεπροῦ (Μάρκ. 14, 3, Ματθ. 26, 6) καί τοῦτο, διότι τά ὀνόματα Μάρθα, Ἐλεάζαρ (Λάζαρος) καί Σίμων εὐρέθησαν περιέργως εἰς τι παλαιόν κοιμητήριον τῆς Βηθανίας» (Φίλη Λουκᾶ, Μαρία καί Μάρθα, ἄρθρον ἐν Θρησκευτικῇ καί Ἡθικῇ Ἐγκυκλοπαιδείᾳ, τόμος 8ος, Ἀθῆναι 1966, στήλες 722-724). Σύμφωνα μέ τόν παραπάνω καθηγητή, «οἱ ρωμαιοκαθολικοὶ ταυτίζουν τήν Μαρίαν τήν ἀδελφήν τῆς Μάρθας μετά Μαρίας τῆς Μαγδαληνῆς, ἐνῶ ἄλλοι μετά τῆς ἀμαρτωλοῦ γυναικός, τῆς ἀλειψάσης καί αὐτῆς μύρω τόν Κύριον. Κατά παράδοσιν τινά ἡ Μαρία, ἡ Μάρθα, καί ὁ Λάζαρος ἦλθον εἰς Προβηγκίαν, ἔνθα ἡ Μαρία ἀπέθανεν, (Φίλη Λουκᾶ, αὐτόθι).

Ἐπιμέλεια: Λίτσα Ἰ. Χατζηφώτη

Ἀξιότιμε κ. Διευθυντά,

Ἡ πόλις (οὐκ) ἐάλω.

Στά “Δίπτυχα τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος 2011” καί στό μήνα Μάιο διαβάζουμε: “29. Κυριακή Στ’ ἀπό τοῦ Πάσχα. Ἡ θεραπεία τοῦ ἐκ γενετῆς τυφλοῦ... Ἐπέτειος τῆς ἀποφράδος ἡμέρας τῆς ὑπό τῶν Τούρκων γενομένης ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, 1453”. Στόν Ἱερό Ἐνοριακό Ναό τοῦ Ἀγίου Διονυσίου τοῦ ἐν Ὀλύμπῳ Βελβεντοῦ στή Θεία Λειτουργία τῆς Κυριακῆς, 29ης Μαΐου 2011, διαβάσαμε Τρισάγιο στή μνήμη τῶν ὑπερασπιστῶν τῆς Πόλης καί θυσιασθέντων μαρτύρων.

1204 μ.Χ.: Στήν Πόλη εἰσβάλλουν τά στίφη τῶν σταυροφόρων τῆς Δύσης καί τήν καταλαμβάνουν. Ἡ ἀνάκτησή της ἔρχεται μετά ἀπό λίγα χρόνια. 29 Μαΐου 1453 μ.Χ.: Μετά ἀπό 1123 χρόνια ἀκτινοβολίας ἡ Πόλη καταλαμβάνεται ἀπό τοὺς Τούρκους.

29 Μαΐου 2011: Ἡ Πόλη μέ ὅ,τι αὐτή, ὑπαρκτικό τοῦ Γένους τῶν ὀρθοδόξων, συμβολίζει, γιά 558 ὀλάκερα χρόνια παραμένει ὑπό τουρκική κατοχή. Μέ τό Πατριαρχεῖο αἰχμάλωτο. Τή δυνατότητα οἰκουμενικότητάς του ἀδύναμη καί φαλιδισμένη. Καί τόν Πατριάρχη τοῦ Γένους ἐλεγχόμενο καί φιμωμένο ἀπό τό τουρκικό κράτος. Ὡστόσο ὁμως ὑπαρ-

ξιακά ἐλεύθερο μέσα ἀπό τήν ἀπελευθερωτική διαδικασία καί μέθοδο τοῦ νηπτικοῦ χαρακτῆρα τῆς διωκόμενης ὀρθοδοξίας, ὅπως τή διέγραψε μέ ἀνεπανάληπτο τρόπο ὁ Ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, ὁ ἅγιος τῆς θεολογίας τοῦ ἀκτίστου φωτός καί οἱ “κολλυβάδες” πατέρες τῆς νήψης καί τῆς θέας τοῦ ἀκτίστου φωτός.

Τό πολιτικό, διοικητικό, κοινωνικό καί οἰκονομικό σχῆμα τῆς πάλαι ποτέ Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας μέ πρωτεύουσα τήν Πόλη τοῦ Κωνσταντίνου, τή Νέα Ρώμη, κατέρρευσε, προτοῦ οἱ Τούρκοι πάρουν τήν Πόλη. Μερικοί ἱστορικοί, χρησιμοποιώντας ὡς ἱστορικά ἐργαλεῖα τό δυτικό σχολαστικισμό ἢ τόν μαρξιστικό φιλοσοφικό ὕλισμό, γιά νά στηρίξουν εἴτε τόν ταξικό καπιταλισμό εἴτε τόν ἱστορικό μαρξισμό, χαρακτήρισαν τήν περίοδο αὐτή ὡς “παρακμή” καί ὡς “θεοκρατική ἑτερονομία αὐτοκρατορικοῦ αὐταρχισμοῦ καί πνευματικοῦ δογματισμοῦ”. Στά σημεῖα πού ἦταν ἔτσι ἔχουν δίκηο. Μά αὐτό “ἔπεσε”, ἡ αὐταρχικότητα. Ὅπως, ὅπου καί ὅποτεδῆποτε αὐτή ἐκδηλωνόταν καί ἐφαρμοζόταν εἴτε ὡς θρησκευτική ἢ πολιτική ἀντίληψη καί συναλλαγή μεταξύ τῶν διαχειριστῶν τῶν πάσης φύσεως ἀξιωματῶν. Αὐτή, ἐάλω...

π. Κωνσταντῖνος Ἰ. Κώστας

Ἄξιότιμε κ. Διευθυντά,

«Καρδίαν καθαράν...».

Δέν εἶναι πολὺς καιρὸς πού ἐδῶ στήν Κοζάνη καί συγκεκριμένα στό ὄμορφο Βελβεντό πραγματοποιήθηκε ἕνα καρδιολογικό συνέδριο μέ ὀνομαστούς πανεπιστημιακοὺς καρδιολόγους καί μέ τό σύνολο τῶν καρδιολόγων τῆς Δυτ. Μακεδονίας. Ὅστερα ἀπό διάφορες ἀνακοινώσεις, πλῆθος πολῦ τῶν πολιτῶν τῆς περιοχῆς μας κατέκλυσε τό Πνευματικό Κέντρο τοῦ Δήμου τότε Βελβεντοῦ. Ἀνάμεσα σ' αὐτούς τούς πολίτες πού ἔτρεξαν νά παρακολουθήσουν τίς ἐργασίες τοῦ συνεδρίου ἤμουν κι ἐγώ μέ τήν Πρεσβυτέρα μου.

Ἄφου τέλειωσαν κατά τήν πρώτη ἡμέρα οἱ συνήθεις προσφωνήσεις καί χαιρετισμοί, ἄρχισαν οἱ ἐργασίες τοῦ συνεδρίου μέ τρεῖς εἰσηγήσεις, μέ θέμα τίς παθήσεις καί τόν τρόπο ἀντιμετώπισης τῶν προβλημάτων τῆς καρδιᾶς. Ὅστερα ἀπό κάθε εἰσήγηση ἐπακολουθοῦσε διάλογος καί ἔβγαιναν συμπεράσματα.

Στό τέλος τῶν εἰσηγήσεων δόθηκε τό μικρόφωνο στό κοινό γιά νά ἐκφράσει ὁ καθένας τό πρόβλημα πού τόν ἀπασχολοῦσε καί νά πάρει φυσικά τίς δέουσες συνταγές. Ἦταν δέ οἱ ἐρωτήσεις τῶν πολιτῶν πάρα πολλές κι ἕνας ἀπ' αὐτούς ἤμουν κι ἐγώ ὡς τελευταῖος.

Παίρνοντας τό μικρόφωνο εἶπα: ἀδελφοί ἰατροί, θά σᾶς στενοχωρήσω λίγο μ' αὐτά πού θά σᾶς πῶ. Εἶμαι στό 72ο ἔτος τῆς ἡλικίας μου καί δέν ἔχω ἐπισκεφθεῖ γιατρό. Ὅμως, τώρα τελευταῖα μέ προτροπή τῆς Πρεσβυτέρας μου, πού κάθονταν δίπλα μου, θέλησα νά κάμω κάποιες γενικές ἐξετάσεις, καί ὅταν τίς ἔκαμα καί τίς πῆγα στό γιατρό, βρέθηκαν ὀλοκάθαρες μέ ἀποτέλεσμα νά παραξενέψουν τόν γιατρό καί νά θελήσει

νά μάθει, τό πῶς καί γιατί βρίσκομαι σ' αὐτή τή φυσιολογική κατάσταση, λέγοντάς μου, πῶς καί μέ ποιὰ μέσα διατηρῶ αὐτή τήν καλή κατάσταση τῆς υγείας μου. Τί τρῶς, τί πίνεις, ἄν γυμνάζομαι καί παίρνω κάποιο φάρμακο. Ναι, τοῦ ἀπαντῶ, παίρνω ἕνα φάρμακο σέ δύο δόσεις τήν ἡμέρα, ἕνα τό πρωί καί ἕνα τό ἀπόγευμα.

Πρωί-πρωί πάω στόν Ναό καί χτυπάω τήν καμπάνα γιά νά φάλλω τόν ὄρθρο. Ἀπό τά παράθυρα βλέπω νά φυτρώνουν μανιτάρια, στίς αὐλές τῶν σπιτιῶν. Στή μέση τῆς ἀκολουθίας τοῦ ὄρθρου παίρνω τήν πρώτη δόση τοῦ φαρμάκου πού εἶναι τό «καρδίαν καθαράν κτίσον ἐν ἐμοί ὁ Θεός» φωνάζοντάς το ὅσο πιό δυνατά μπορῶ. Τελιώνω τήν ἀκολουθία καί περνῶ εὐχάριστα ὀλόκληρη τήν ἡμέρα. Παίρνει καί βραδυάζει, χτυπάω καί πάλι τήν καμπάνα γιά τόν ἔσπερινό. Στή μέση τῆς ἀκολουθίας παίρνω τή δεύτερη δόση τοῦ φαρμάκου «καρδίαν καθαράν κτίσον ἐν ἐμοί ὁ Θεός» καί τελειώνοντας φεύγω γιά τό σπίτι μου καί κάνω τό βράδυ ἕναν ὕπνο ἐλαφροῦ καί πάσης σατανικῆς φαντασίας ἀπηλλαγμένο.

Δέν μπορῶ νά περιγράψω τά παρατεταμένα καί ζωηρά χειροκροτήματα πού ἔπεσαν καί τά εἰλικρινῆ συγχαρητήρια πού μοῦ δίνανε γιά τήν ἐντυπωσιακή αὐτή θέση ἀπέναντι στίς διάφορες παθήσεις τῆς καρδιᾶς.

Αὐτά τά λίγα γιά νά γνωρίσουμε καί τή διάσταση πού παίρνει ἡ ζωή μας ὅταν ἀγκαλιάζουμε καί θέλουμε νά μᾶς ἐπισκιάζει ἡ Χάρις τοῦ Θεοῦ.

Καρδίαν Καθαράν.... λοιπόν.

Μέ εὐχαριστίες καί εὐχές,

Ἱερ. Ἡλίας Κοντός

Ἐφημέριος Ροδίτου

τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Σερβίων καί Κοζάνης

Η ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΟΥ ΕΦΗΜΕΡΙΟΥ

Έπιμέλεια: Σταῦρος Τερζής

- Ἀγουρίδη Σάββα, *Ἡ ἐπί τοῦ ὄρους ὁμιλία τοῦ Ἰησοῦ. Εἰσαγωγικά-Σύντομο Ὑπόμνημα*, ἐκδ. Ἔρτος Ζωῆς, Ἀθήνα 2010.
- Ἀντωνοπούλου Νεκταρίου (ἀρχιμ.), *«Ταχύς εἰς βοήθειαν...». Τά θαύματα τοῦ Ἁγίου Λουκᾶ σήμερα*, ἐκδ. Ἀκρίτας, Ἀθήνα 2011.
- Bloom Anthony (Μητροπολίτου), *Ἡ ἐν Θεῷ ζωή μας*, ἐκδ. Ἐν πλῶ, Ἀθήνα 2010.
- Γαλενιανοῦ Μιχαήλ, *Ἡ Ἀνάληψη τοῦ Χριστοῦ*, ἐκδ. Γρηγόρη, Ἀθήνα 2006.
- Ἱεροθέου (Μητρ. Ναυπάκτου καί Ἁγίου Βλασίου), *Ἐνιαύσιον 2010*, ἐκδ. Ἱερά Μητρόπολις Ναυπάκτου καί Ἁγίου Βλασίου, Ναύπακτος 2011.
- Καθρεπτίδα Παντελεήμονος (Μητρ. Κορωνείας), *Ψήγματα*, ἐκδ. Ἀρμός, Ἀθήνα 2011.
- Καλύβη Κοιμήσεως Θεοτόκου Ἱερᾶς Σκήτης Κουτλουμουσίου, *Ἀπό τήν Πεντηκοστή στήν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου. Δεκατρεῖς πατερικές ὁμιλίαι (μτφρ. Γεωργίου Μαυρομάτη)*, ἐκδ. Ἀρμός, Ἀθήνα 2006.
- Λίλη Ἰωάννη, *Κοσμολογία καί ἀνθρωπολογία στή διδασκαλία τοῦ Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ. Εἰσαγωγή στή δογματική μέσα ἀπό τά κείμενα τοῦ Δαμασκηνοῦ*, ἐκδ. Σταμούλη, Θεσσαλονίκη 2009.
- Μωυσεῶς Ἁγιορείτου Μοναχοῦ, *Παθοκτονία. Πρόσκληση μετάνοιας σέ καιρούς κρίσεως*, ἐκδ. Ἐν πλῶ, Ἀθήνα 2011.
- Μπρέκ Ἰωάννη (ιερέως), *Στά χέρια τοῦ Θεοῦ. Κείμενα πίστεως καί ἐλπίδας*, ἐκδ. Ἐν πλῶ, Ἀθήνα 2009.
- Νέλλα Παναγιώτη, *Ἡ περί δικαιοσύνης διδασκαλία Νικολάου τοῦ Καβάσιλα. Συμβολή εἰς τήν ὀρθόδοξον σωτηριολογίαν*, ἐκδ. Ἀρμός, Ἀθήνα 2011.
- Νικολάκη Φιλοθέου (ἀρχιμ.), *Ἡ ὁσία Ματρῶνα ἡ Ρωσίδα, ἡ ἀόμματος*, ἐκδ. Σαΐτης, Ἀθήνα 2010.
- Οἰκονόμου Χρήστου, *Καινή Διαθήκη καί παιδεία*, ἐκδ. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 2011.
- Ὅσιου Ἱγνατίου Μπριαντσανίνωφ, *Προσευχή καί πλάνη*, ἐκδ. Π. Μπότση, Ἀθήνα 2010.
- Πάσχου Παντελῆ, *Ταπεινώση καί ἀγάπη. Μικρό Γεροντικό Η'*, ἐκδ. Ἀρμός, Ἀθήνα 2011.
- Συλλογικό ἔργο, *Κυριακοδρόμιο. Γραπτά κηρύγματα βιβλικῶν θεολόγων στά εὐαγγελικά ἀναγνώσματα*, ἐκδ. Ἔρτος Ζωῆς, Ἀθήνα 2011.

○ ΠΡΩΤ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΚΑΠΕΤΑΝΟΠΟΥΛΟΥ: *Ποιός πρέπει νά είναι ό μοναχός κατά τόν Νηπτικόν Πατέρα τής Έκκλησίας Ίσαάκ τόν Σύρον, Παπαλία Πατρών 2010.* Τό θέμα πού πολύ έξυπνα και πατερικά χειρίζεται ό π. Καπετανόπουλος, είναι ένα πρόβλημα πού μέ τρόπο ήσυχο αλλά και ουσιαστικό έχει θιγεί και παλαιότερα από διαφορετικές όπτικές γωνίες από κληρικούς ή λαϊκούς μελετητές τής Έκκλησιαστικής Ίστορίας και τών Έκκλησιαστικών όφφικίων. Αναφέρεται στόν μοναχό, στίς άρετές πού πρέπει νά τόν κοσμοϋν, στήν ήσυχία, πού είναι ιδιαίτερα προσφιλής στόν Όσιο Ίσαάκ τόν Σύρο, στήν καθαρότητα τής ψυχής και σέ άλλα άκόμη, τά όποια μέ γλαφυρότητα και χωρίς περιττολογία αναφέρει ό συγγραφέας, γιά νά καταλήξει στό πρόβλημα τής παραμονής του μοναχού και του ιερομονάχου στόν κόσμο. Θίγει δηλαδή μία κατάσταση πού είναι άσυμβίβαστη μέ τά παραδεδομένα, τούς κανόνες τών Πατέρων και τών διαφόρων Συνόδων, ή όποια κατά τόν περασμένο αιώνα σχεδόν «θεσμοθετήθηκε» μέ «έπίσημες» αποφάσεις. Σύντομο και περιεκτικό, χρήσιμο και μέ άγωνία γιά τό μέλλον μίας σημαντικής μερίδας λευϊτών, πού φαίνεται νά εξελίσσεται ως μία νέα τάξη στό χώρο του Κλήρου.

○ ΑΡΧΙΜ. ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ΚΑΒΑΛΙΩΤΗ: *Τό γυναικειό φύλο και ή έπαγγελματική άπασχόληση στίς μουσουλμανικές κοινωνίες του νομού Ροδόπης. Θεωρητική και έμπειρική προσέγγιση.* Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας – Θράκης, Άλεξανδρούπολη 2010. Σχολικός Σύμβουλος 8ης Περιφέρειας Ειδικής Άγωγής ό π. Άπόστολος, άποτελεί ένα πολύ χαρακτηριστικό παράδειγμα κληρικού πού άσχολείται μέ προβλήματα τά όποια δέν έχουν έλκύσει τό ενδιαφέρον τών μελετητών σέ τομείς πού μακροπρόθεσμα γίνονται πρόξενoi σοβαρών κοινωνικών προβλημάτων, και τά όποια δέν είναι εύκολο νά λυθοϋν, όπως ή αντιμετώπιση τών όξυμένων προβλημάτων τής θρησκευτικής διαφορετικότητας, τών κοινωνικών προκαταλήψεων και τής υποβάθμισης τών γυναικών στό κοινωνικό πλαίσιο. Στο βιβλίο του αυτό θίγει τό πρόβλημα τής εκπαίδευσης τών μειονοτικών και μάλιστα τών γυναικών του νομού Ροδόπης. Συμπερασματικά καταθέτει τήν άποψη ότι μέ καθολικές εκπαιδευτικές διαδικασίες θά έπιλυθοϋν πολλά από τά προβλήματα τών μειονοτήτων. Ίσως κάποιος νά αναρωτηθεί τί ενδιαφέρει τούς ιερείς τό θέμα. Η άπάντηση είναι πρῶτον τά ενδιαφέροντα και ή άφοσίωση σ' αυτά ενός ιερέα, πού είναι και εκπαιδευτικός, και ή προσφορά του σέ τομείς πού συμβάλλουν στό γενικό καλό και στήν εικόνα του Κλήρου στήν ύπηρεσία του ανθρώπου, χωρίς παρωπίδες. Τό βιογραφικό του π. Άποστόλου είναι, εκτός τών άλλων, πλούσιο σέ συμμετοχές σέ ανθρωπιστικές άποστολές σέ χώρες του τρίτου κόσμου.

○ *Ἐκ Καλάμου Ὁξυγράφου. Περιστατικά Ὁμιλίας Ἐπισκόπου Τράλλων κυροῦ Ἰσιδώρου (1975-2006), Ἀθήναι 2010. Μέ ἐπιμέλεια τοῦ Ἀρχιμ. Ἀλεξίου Μπουρλή, πνευματικοῦ τέκνου τοῦ ἀειμνήστου Ἐπισκόπου Τράλλων κυροῦ Ἰσιδώρου, τοῦ «φαινοῦ ἀστέρος τῆς κατά Πάτμον Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας», συγκεντρώθηκαν σαράντα καί μία ὁμιλίες τοῦ ἐπιβλητικοῦ ἀλλά καί εὐπροσήγορου Γέροντα τῆς Πάτμου, οἱ ὁποῖες ἐκφωνήθηκαν σέ διάφορες περιστάσεις καί ἀποτελοῦν λαμπρά παραδείγματα λόγου στέρεα συγκροτημένου, πατερικοῦ, καλλιπετοῦς, χωρίς μακρηγορίες καί περίπλοκους συλλογισμούς, μέ ἀμεσότητα καί εὐγένεια πνεύματος καί ψυχῆς, ὑποδείγματα γιά ὅσους δοκιμάζουν νά μιλήσουν δημοσίως γιά θέματα ἀνάλογα μέ τά περιεχόμενα. Καλαίσθητη ἔκδοση, ἀνάλογη πρὸς τὸν ρέκτη ἱεράρχη καί πνευματικό ταγό, πού ἄφησε ἔντονη τὴν σφραγίδα τῆς δημιουργικότητάς του στὴν ἱστορία τῆς παλαιάφατης Ἱ. Μ. Θεολόγου τῆς Πάτμου.*

○ *Ἐγκαινίων Ἐνθύμιον: Καθεδρικός Ἱ. Ν. Ἀγίων Ἀναργύρων ὁμώνυμου Δήμου Ἀττικῆς, 1940-2010. Καλαίσθητη καί σεμνή ἔκδοση γιά τὴν ἱστορία τοῦ Ἱ. Ν. Ἀγίων Ἀναργύρων τοῦ ὁμώνυμου Δήμου Ἀττικῆς, γιά ἓνα ναό μέ μακρά ἱστορία καί μεγάλη προσφορά στοὺς ἐνορίτες, πού γνωρίζουμε καί προσωπικά. Ἡ ἔκδοση μέ κείμενα γραμμένα γλαφυρά, παρουσιάζει τὴν ἱστορία τῆς ἐνορίας καί τῆς ἀνέγερσης τοῦ Ναοῦ, τὴν ἀρχιτεκτονική καί τὴν καλλιτεχνική ἐξέλιξή του. Προσφέρει στὸν ἀναγνώστη τὴν εὐκαιρία, ξεφυλλίζοντάς την, νά γνωρίσει τοὺς θησαυροὺς (εἰκόνες, ξυλόγλυπτα, λειψανοθήκες, παλαιὰ βιβλία καί ἄλλα κειμήλια) πού διαθέτει ὁ Ναός, ἀλλὰ ταυτόχρονα νά λάβει καί μία ἐνδιαφέρουσα εἰκόνα τῆς ἐξέλιξης τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωγραφικῆς τουλάχιστον κατά τὸν 20ό αἰῶνα, τόσο ὡς πρὸς τίς εἰκόνες ὅσο καί ὡς πρὸς τὴν ἀγιογράφησή του. Ἀναδύεται ἐπίσης, μέ λακωνικά λόγια, ἡ φιλανθρωπική δραστηριότητα, ἡ ὁποία πραγματώνεται μέ τὸ «Κέντρο Ἐνοριακῆς Ἀγάπης», τὸν «Βαφειαδάκειο Βρεφονηπιακὸ Σταθμὸ», τὸ συσίτιο γιά ἀπόρους, τὴν τράπεζα αἵματος καί τὴν παράλληλη συμμετοχὴ σέ ἀνάλογα προγράμματα τῆς Ἱ. Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν καθὼς καί στό πρόγραμμα ἐνίσχυσης τῶν οἰκογενειῶν μέ τρία παιδιά στὴ Θράκη.*

○ *ΑΡΧΙΜ. ΠΛΑΤΩΝΟΣ ΚΡΙΚΡΗ: Ἡ Γυναίκα στὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία, Ἀθήναι 2011. Ὁ συγγραφέας, Γραμματεὺς τῆς Εἰδικῆς Συνοδικῆς Ἐπιτροπῆς ἐπὶ Γυναικείων Θεμάτων, στὴν ἐνδιαφέρουσα μελέτη του αὐτὴ ἀναπτύσει συνοπτικά, ἀλλὰ μέ σαφήνεια καί τεκμηρίωση, τὴ θέση καί τὸν ρόλο τῆς γυναίκας στὴν Ἐκκλησία καί τὴν κοινωνία, τὸ ζήτημα τῆς ἱερωσύνης τῶν γυναικῶν καί τὸν ἀποκλεισμό τους ἀπὸ τὴν ἱερωσύνη, σύμφωνα μέ τὴν Ἀγία Γραφή, τὴν παράδοση καί τὴν δογματικὴ θέση τῆς Ἐκκλησίας, ἀπὸ ποιμαντικὴ ἄποψη, ἓνα θέμα πού ἐπανέρχεται συχνά στὴν ἐπικαιρότητα καί ἀπασχολεῖ τὸ ἀπληροφόρητο κοινό. Παράλληλα τονίζει τὴν ξεχωριστὴ θέση τῆς γυναίκας στὴν Ἐκκλησία, στὴν οἰκογένεια καί τὸν κόσμο, ἔχοντας ὡς ὕψιστο παράδειγμα τὴ μορφή τῆς Θεοτόκου, μία ὑπέροχη εἰκόνα τῆς ὁποίας, ἔργο τῆς μοναχῆς Ὀλυμπιάδος, κοσμεῖ τὸ ἐξώφυλλο τοῦ βιβλίου συμπυκνώνοντας τὸ μεγαλεῖο καί τὴν ἀξία τῆς γυναικείας φύσης καί τῆς προσφορᾶς της.*

Ἐπιμέλεια: Λίτσα Ἰ. Χατζηφώτη

- Ἡ Μητρόπολη καί ἡ πόλη τῆς Νέας Σμύρνης ἐόρτασαν στίς 22 Μαΐου, Κυριακή τῆς Σαμαρείτιδος, τή μνήμη τῆς πολιούχου καί προστάτιδός τους Μεγαλομάρτυρος καί Ἰσαποστόλου Ἀγίας Φωτεινῆς, στήν ὁποία ἦταν ἀφιερωμένος ὁ Μητροπολιτικός Ναός τῆς ἀλησμόνητης Σμύρνης. Πρός τιμήν τῆς Ἀγίας Φωτεινῆς οἱ ξεριζωμένοι Συμυρνοῖ ἐχτίσαν τόν πρῶτο ναό τους στήν περιοχή ὅπου ἐγκαταστάθηκαν καί πού ὀνόμασαν Ν. Σμύρνη. Εἶναι ὁ μεγαλόπρεπος Μητροπολιτικός Ναός τῆς πόλεως ἀπό τό 1974, ἔτος ἰδρύσεως τῆς Μητροπόλεως Ν. Σμύρνης. Προσκεκλημένοι τοῦ Σεβ. Ποιμενάρχου κ. Συμεῶν ἦσαν οἱ Σεβ. Μητροπολίτες Καστορίας κ. Σεραφεῖμ καί Χαλκίδος κ. Χρυσόστομος.

- Τά Ἱερά Λείψανα τοῦ συγχρόνου καί λαοφιλοῦς Ἀγίου τῆς Ἐκκλησίας μας, Ἀγίου Λουκά Ἀρχιεπισκόπου Συμφερουπόλεως τοῦ θαυματουργοῦ, φιλοξένησε στίς 30 Μαΐου ὁ Ἰ. Ν. Ἀναλήψεως τοῦ Χριστοῦ Βόλου, γιά ἀγιασμό καί πνευματική ὠφέλεια τῶν πιστῶν. Κατά τόν Πανηγυρικό Ἑσπερινό τόν Θ. Λόγο κήρυξε ὁ Ἀρχιμ. π. Νεκτάριος Ἀντωνόπουλος. Τά Ἱ. Λείψανα τοῦ Ἀγίου Λουκά μεταφέρθηκαν κατόπιν στήν Ἰ. Μ. Σαγματᾶ τῆς Ἰ. Μ. Θηβῶν καί παρέμειναν ἐκεῖ ὡς καί τό Σάββατο 4 Ἰουνίου.

- Ἡ μνήμη τῶν Πολιούχων τῆς Τριπόλεως, Νεομαρτύρων Δημητρίου καί Παύλου, τιμήθηκε στήν Τρίπολη στίς 22 καί 23 Μαΐου. Ὁ ἐορτασμός εἶχε ὡς ἐπίκεντρο τόν ἐνοριακό Ἰ. Ν. Προφήτου Ἡλίου καί Νεομαρτύρων Δημητρίου καί Παύλου, ὅπου ἐκτέθηκαν σέ προσκύνηση τά ἱερά λείψανα τῶν δύο Ἀγίων, τά ὁποῖα φυλάσσονται στήν Ἰ. Μ. Βαρσῶν καί τό ράσο τοῦ μαρτυρίου τοῦ Νεομ. Παύλου, τό ὁποῖο βρίσκεται στήν Ἰ. Μ. Ἀγ. Μαρτῶνας Ἰδρας. Οἱ ἐκδηλώσεις κορυφώθηκαν μέ τήν περιφορά τῶν ἱερῶν λειψάνων τῶν Ἀγίων τό ἀπόγευμα τῆς 23ης Μαΐου. Στίς Ἰ. Ἀκολουθίες, ἐκτός τοῦ οἰκείου ποιμενάρχου Σεβ. Μαντινείας κ. Ἀλεξάνδρου, ἔλαβαν μέρος οἱ Σεβ. Καρυστίας κ. Σεραφεῖμ, Πατρῶν κ. Χρυσόστομος, Ἡλιουπόλεως τοῦ Πατριαρχείου Ἀλεξανδρείας κ. Θεόδωρος, οἱ Θεοφ. Ἀνδρούσης κ. Θεόκτιστος, Ἐπιδαύρου κ. Καλλίνικος καί ὁ Ἀρχιγραμματεὺς τῆς Ἱεραῶς Συνόδου Ἀρχιμ. κ. Μᾶρκος Βασιλάκης.

- Ἡ Θ. Λειτουργία, μέ ταυτόχρονη ἀπόδοση στήν Νοηματική Γλῶσσα, τελέστηκε, μέ αἶτημα τοῦ Συλλόγου Κωφῶν καί Βαρηκῶν Ν. Μαγνησίας «Ἡ Ἀργῶ» στίς 8 Μαΐου στόν Ἰ. Ν. Ἀγ. Δημητρίου Βόλου.

- Τό Β΄ Περιφερειακό Φεστιβάλ Νέων μέ θέμα «Τόπος ἀπό Φῶς καί Θάλασσα-Ἀπό τόν Ἀλέξανδρο Παπαδιαμάντη στόν Ὀδυσσεά Ἐλύτη» μέ τή συμμετοχή νέων ἀπό Ἰ. Μητροπόλεις τῆς Β. Ἑλλάδος, ἀναδεικνύοντας τήν τέχνη ὡς δεσμό μεταξύ νέων ἀνθρώπων τῆς Ἐκκλησίας μας, φιλοξένησε ἡ Ἰ. Μ. Ἐάνθης καί Περιθωρίου στίς 7 Μαΐου 2011. Συντονιστής τῆς ἐκδήλωσης ἦταν ὁ κ. Ν. Βλαχάκης, θεολόγος ἀγιογράφος, συνεργάτης τῆς Σ.Ἐ. Χριστιανικῆς Ἀγωγῆς τῆς Νεότητος.

ΠΛΗΡΩΜΕΝΟ ΤΕΛΟΣ
Τοσ. Γραφείο Κ.Ε.Μ.Π.ΛΑΘ
Αριθμός Άδειας 10

ΕΛΤΑ
Hellenic Post

ΕΝΤΥΠΟ ΚΛΕΙΣΤΟ ΑΡ. ΑΔΕΙΑΣ 1856/2004 ΚΕΜΠΑ
ΚΩΔΙΚΟΣ ΕΛΤΑ 2355

ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ
ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ (Ε.Μ.Υ.Ε.Ε.)
Ίω. Γενναδίου 14 115-21 Άθήναι
Τηλ. 210-72.72.253. Fax: 210-72.72.251
ISSN 1105-7203